

REPUBLIKA SRBIJA

LOKALNI IZBORI
2. jun 2024.

Misija za posmatranje izbora ODIHR-a
Konačni izveštaj

Varšava
30. avgust 2024.

SADRŽAJ

I.	SAŽETAK.....	1
II.	UVOD I IZRAZI ZAHVALNOSTI.....	4
III.	ISTORIJAT I POLITIČKI KONTEKST	5
IV.	PRAVNI OKVIR I IZBORNI SISTEM.....	6
V.	IZBORNNA ADMINISTRACIJA.....	8
VI.	UPISIVANJE BIRAČA U BIRAČKI SPISAK	10
VII.	PODNOŠENJE I PROGLAŠENJE IZBORNE LISTE	12
VIII.	OKRUŽENJE U KOJEM SE ODVIJA KAMPAÑA	14
IX.	FINANSIRANJE IZBORNE KAMPAÑE	17
X.	MEDIJI	19
A.	MEDIJSKO OKRUŽENJE	19
B.	PRAVNI OKVIR I NADZOR NAD MEDIJIMA	21
C.	MEDIJSKI MONITORING MPI ODIHR-A	22
XI.	UČEŠĆE NACIONALNIH MANJINA.....	23
XII.	REŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA	24
XIII.	POSMATRANJE IZBORA.....	27
XIV.	IZBORNI DAN.....	28
A.	OTVARANJE I GLASANJE.....	28
B.	ZATVARANJE I PREBROJAVANJE GLASOVA	30
C.	OBRADA I OBJAVLJIVANJE REZULTATA	31
XV.	RAZVOJ DOGAĐAJA NAKON ODRŽANIH IZBORA	31
XVI.	PREPORUKE.....	32
A.	PRIORITETNE PREPORUKE	33
B.	OSTALE PREPORUKE	33
PRILOG I:	REZULTATI IZBORA	36
PRILOG II:	SPISAK POSMATRAČA ODIHR POSMATRAČKE MISIJE	45
O ODIHR-u.....		50

REPUBLIKA SRBIJA
LOKALNI IZBORI
2. jun 2024.

Konačni izveštaj Misije za posmatranje izbora ODIHR-a¹

I. SAŽETAK

Nakon poziva da posmatra lokalne izbore 2. juna 2024. godine, i u skladu sa svojim mandatom, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava OEBS-a (ODIHR) uspostavila je Misiju za posmatranje izbora (MPI) 30. aprila. MPI ODIHR-a ocenjivala je usklađenost izbornog procesa sa obavezama koje propisuje OEBS i sa drugim standardima za demokratske izbore, kao i sa nacionalnim zakonodavstvom.

U Izjavi o preliminarnim nalazima i zaključcima MPI ODIHR-a izdatoj 3. juna, zaključeno je da su izbori „dobro sprovedeni i biračima su ponuđene različite političke alternative, ali se razlog za zabrinutost javio zbog široko rasprostranjenih pritisaka na zaposlene u javnom sektoru, zloupotrebe državnih resursa i medija koji su favorizovali vladajuću koaliciju što je negativno uticalo na izborni proces. Učesnici na izborima su mogli slobodno da sprovode kampanju ali se dominantnost vladajuće stranke nastavila, a fragmentacija opozicije smanjila je konkurentnost ovih izbora. Izbornim pravnim okvirom je omogućena adekvatna osnova za sprovođenje demokratskih izbora ali su potrebne dalje reforme kako bi se uzele u obzir neimplementirane preporuke ODIHR-a. Uprkos merama koje su uvedene radi otklanjanja zabrinutosti zbog navodnih organizovanih migracija birača tokom prethodnih izbora i koje su doprinele smanjenju tenzija tokom ovih izbora, mnogi akteri su smatrali da ove mere nisu dovoljne i izrazili su opšte nepoverenje u tačnost biračkog spiska. Raznovrsna medijska scena je duboko polarizovana, uz selektivno izveštavanje kojim je dat prioritet temama od državnog značaja nad lokalnim pitanjima, ograničavajući time dostupnost ključnih informacija biračima o lokalnim izborima. Slučajevi zastrašivanja novinara izazvali su zabrinutost. Izborni dan je generalno protekao mirno, ali su na njega negativno uticali problemi sa očuvanjem tajnosti glasanja, brojni proceduralni problemi, tvrdnje o pritiscima i kupovini glasova, kao i izolovani slučajevi nasilja. Prebrojavanje glasova i obrada rezultata u celini su ocenjeni pozitivno.

Predsednica Narodne skupštine je 3. aprila 2024. godine raspisala izbore za Skupštinu grada Beograda, jer posle lokalnih izbora iz 2023. godine nije bila formirana većina. Dana 26. aprila, kao odgovor na zahteve opozicije i nakon opsežnih pregovora između poslaničkih grupa, predsednica Narodne skupštine raspisala je za isti datum lokalne izbore za dodatnih 89 lokalnih skupština. Deo opozicije je bojkotovao izbore, dok su ostali odlučili da na njima učestvuju.

Izborni pravni okvir pruža adekvatnu osnovu za sprovođenje demokratskih izbora. U izmenama zakona iz 2022. godine uzete su u obzir brojne prethodne preporuke ODIHR-a, ali nekoliko ključnih preporuka, uključujući one koje se odnose na obezbeđivanje ravnopravnih uslova za učešće na izborima, mere za sprečavanje zloupotrebe administrativnih resursa, nadzor nad radom medija i finansiranjem aktivnosti kampanje, podnošenje i proglašenje izborne liste i proces efikasnog rešavanja sporova nisu još uvek implementirane. Osim toga, pravni okvir sadrži nekoliko nedostataka i nedoslednosti koje negativno utiču na njegovu efikasnost. Pre izbora, nova skupštinska radna grupa, sastavljena od predstavnika vladajućih i opozicionih stranaka, kao i predstavnika civilnog društva, osnovana je da razmotri prethodne preporuke ODIHR-a. I pored nekoliko održanih sastanaka grupe, nijedan nacrt predloga nije bio usaglašen pre izbornog dana.

¹ Engleska verzija ovog izveštaja je jedini zvanični dokument. Nezvanični prevod je dostupan na srpskom jeziku.

Lokalne izbore održane 2.juna sproveli su organi za sprovođenje izbora koji su podeljeni u dva nivoa, a te organe na ovim izborima čini 90 lokalnih izbornih komisija (LIK), kao i 4.455 biračkih odbora (BO). Republička izborna komisija (RIK) ima ograničenu nadležnost na lokalnim izborima. Bez obzira na veoma kratak vremenski period, LIK su efikasno ispunile zakonske rokove i pripreme za izbore, ali je bilo slučajeva različitog tumačenja izbornog zakonodavstva. LIK su blagovremeno objavile većinu svojih odluka čime su doprinele unapređenju transparentnosti. Iako su LIK efikasno organizovale izbore, njihova zavisnost od lokalnih uprava, u kojima dominira vladajuća koalicija, potencijalno ih je učinila podložnim političkom uticaju i time umanjila poverenje u njih među opozicionim akterima. Posmatrači MPI ODIHR-a su obuku ocenili kao adekvatnu, ali kako prisustvo nije bilo obavezno, uprkos ranijim preporukama ODIHR-a, broj polaznika obuke je bio mali. Obim edukacije birača je bio ograničen, sa fokusom na informisanju o načinu glasanja i učesnicima na izborima.

Na ovim izborima pravo glasa imalo je oko 4,21 milion građana. Građani kojima je odlukom suda u potpunosti oduzeta poslovna sposobnost nisu imali pravo da glasaju, što je u suprotnosti sa međunarodnim standardima. Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su izrazili opšti nedostatak poverenja u tačnost Jedinstvenog biračkog spiska (JBS) zbog navodnih optužbi da se u JBS nalaze lica koja su preminula i zbog navodnih migracija birača tokom prethodnih izbora, kao i slučajeva birača koji su upisani sa lažnom adresom u JBS za ove izbore. Kao odgovor na zahteve opozicionih stranaka i organizacija civilnog društva (OCD), Zakon o jedinstvenom biračkom spisku je izmenjen 10. maja tako da su birači na ovim izborima bili upisani u birački spisak prema mestu prebivališta na dan 3. jula 2023. godine. Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (MDULS) je omogućilo skupštinskoj radnoj grupi da prati sprovođenje ovih izmena i dopuna; međutim, uslovi koje je MDULS obezbedilo za ovu verifikaciju nisu omogućili adekvatnu proveru.

Političke stranke, koalicije i grupe građana mogle su da, uz potpise podrške, podnesu izborne liste lokalnim izbornim komisijama. LIK su proglašile ukupno 483 izborne liste, na jedan opšte inkluzivan način, ali je na ovaj proces negativno uticala zabrinutost u pogledu poverljivosti podataka potpisnika podrške izbornih lista, ograničena dostupnost organa koji overavaju ove liste, kao i nedoumice koje se odnose na nedavno usvojene izmene i dopune zakona o JBS. Iako je Zakonom propisana kvota od 40 procenata za zastupljenost polova na izbornim listama sa strogim kriterijumima o redosledu kandidata, pojedine LIK su proglašile izborne liste koje nisu u potpunosti ispunile ove uslove. Suprotno međunarodnoj dobroj praksi i prethodnim preporukama ODIHR-a, birač može da potpiše podršku samo jednoj izbornoj listi.

Osnovna sloboda izražavanja i okupljanja je poštovana, ali je konkurentnost izbora bila umanjena dominacijom vladajuće stranke i fragmentacijom opozicije. Biračima je ponuđen širok izbor opcija za glasanje koje su predstavljale različite političke stavove. Međutim, protivrečni stavovi opozicije u vezi sa učešćem na izborima, korišćenje različitih imena i brojeva na izbornim listama, koje su navodno namerno tako imenovane da zbune birače, uticalo je na sposobnost birača da donesu u potpunosti informisanu odluku o tome za koga će glasati. Navodi o rasprostranjenim pritiscima na zaposlene u javnom sektoru i zloupotrebi državnih resursa izazvali su zabrinutost u vezi sa sposobnošću birača da bez pritiska donesu odluke za koga će glasati, čime su vladajuća stranka i koalicija dobile neopravdanu prednost i stvorena je nejasna granica između države i stranke, a to je u suprotnosti sa obvezama koje propisuje OEBS.

Uprkos blagom porastu broja žena u skupštini nakon poslednjih izbora, žene i dalje ostaju nedovoljno zastupljene u skupštini i na ostalim pozicijama za donošenje odluka. Žene trenutno zauzimaju 10 od 31 ministarskog mesta u vladi, pojedina mesta gradonačelnika i 94 od 250 mandata u skupštini, uključujući i predsednicu skupštine. U organima za sprovođenje izbora, žene zauzimaju 45 procenata predsedavajućih pozicija LIK i čine oko 45 procenata članova LIK u stalnom sastavu,

i 41 procenat članova u proširenom sastavu. Žene kandidati su imale ograničenu zastupljenost i u izbornoj kampanji se retko govorilo o pitanjima koja se tiču rodne ravnopravnosti.

Nedostaci u zakonodavstvu i ograničena primena regulatornog okvira doveli su do smanjene transparentnosti i odgovornosti u finansiranju kampanje i ugrožavanja jednakih uslova za učešće na izborima. Nekoliko prethodnih preporuka ODIHR-a ostalo je nerešeno, uključujući i one koje se odnose na gornju granicu donacija pravnih lica, koja je i dalje visoka, kao i na nedostatak ograničenja sredstava za finansiranje kampanje, što dovodi do nejednakosti među izbornim učesnicima i potencijalnog neprimerenog uticaja na birače kroz prekomerno trošenje u kampanji. Agencija za sprečavanje korupcije (ASK) objavila je blagovremeno preliminarne finansijske izveštaje učesnika na izborima, ali nije uključila izveštaje o poslednje dve nedelje izborne kampanje. Zakon dozvoljava ASK da objavi svoje zaključke o preliminarnim i konačnim finansijskim izveštajima o izbornoj kampanji nakon 120 dana, što nije u skladu sa dobrom međunarodnom praksom.

Medijsko okruženje je dinamično, ali i polarizovano. Sloboda medija je sistemski narušena političkim i ekonomskim interesima kojima se utiče na raznolikost sadržaja, centralizacijom vlasništva nad medijima i nedoslednim sprovođenjem zakona. Prisutna je zabrinutost zbog pretnji i strateških tužbi protiv novinara, kao i zbog nekažnjavanja zločina počinjenih nad novinarima. Tokom praćenja medija MPI ODIHR-a je uvidela da se daje prioritet temama od državnog značaja nad lokanim pitanjima, i na taj način biračima ograničava pristup informacijama. Mediji sa nacionalnom pokrivenošću su često emitovali unapred snimljene materijale za izbornu kampanju političkih stranaka što je bacilo senku na uredištački sadržaj. Javni servis i privatni pružaoci medijskih usluga sa nacionalnom pokrivenošću, pre svega su bili fokusirani na teme o predsedniku, vladu, i vladajućim strankama, dok je opozicija imala ograničen pristup ovim medijima, naročito u poslednjih deset dana pre izbora, i često bila marginalizovana i predstavljana u negativnom svetlu. Regulatorno telo za elektronske medije je pratilo rad osam pružalaca medijskih usluga, ali nije objavilo nikakve zaključke, niti je postupilo po prijavama u vezi sa njihovim radom, pre dana izbora.

Ustavnom i zakonom su priznate nacionalne manjine i predviđene su specijalne mere kojima se obezbeđuje njihovo političko učešće i zastupljenost. Proglašeno je ukupno preko 100 lista nacionalnih manjina za izbore u 53 jedinice lokalne samouprave. Kriterijumi na osnovu kojih izborna komisija može odrediti koja izborna lista predstavlja nacionalnu manjinu, ne obezbeđuju zaštitu od zloupotreba. Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su naveli da je nekoliko lista proglašeno za liste koje predstavljaju nacionalne manjine sa ciljem da na lakši način dobiju zastupljenost, imenuju članove u izborne komisije i dobiju javna sredstva,

Zakonom je predviđeno rešavanje sporova po ubrzanim postupku, ali su potrebne dodatne mere kako bi se obezbedio potpuni pristup efikasnim pravnim lekovima. Iako pravni okvir pruža široka ovlašćenja za podnosioce izbornih lista, ograničava pravni status drugih zainteresovanih strana u zavisnosti od vrste predmeta, strane što je u suprotnosti sa obavezama koje propisuje OEBS i međunarodnim standardima. RIK je vodio Registar prigovora koji su podneti LIK i sudovima, što je doprinelo transparentnosti procesa, koja je istovremeno bila smanjena zbog nedostatka javnih sudskih rasprava. Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su iskazali nepoverenje prema nepristrasnosti sudskih organa. Pre samog izbornog dana na veb-sajtu RIK-a postavljeno je 180 prigovora i većina njih se odnosila na proglašenje izborne liste. Od 29 žalbi višim sudovima, u dvadeset je potvrđena odluka LIK, a u dve odluka preinačena.

Zakonom je predviđeno da domaći i međunarodni posmatrači mogu neometano da prate sve faze izbornog procesa. Dve organizacije civilnog društva rasporedile su posmatrače na biračka mesta u Beogradu, Nišu i Novom Sadu. Iako ove organizacije nisu prijavile poteškoće u akreditovanju posmatrača ili poteškoće u procesu posmatranja tokom izbornog dana, ranije diskreditujuće izjave koje su državni organi i provladini mediji dali o domaćim posmatračima predstavljalje su razlog za

zabrinutost u vezi sa mogućnošću domaćih posmatrača da slobodno i bez straha sprovode svoje aktivnosti.

Izborni dan je generalno protekao mirno, ali su na njega negativno uticali problemi sa očuvanjem tajnosti glasanja, proceduralni problemi, tvrdnje o pritiscima i kupovini glasova, kao i izolovani slučajevi nasilja. Proces otvaranja ocenjen je pozitivno na 41 od 45 posmatranih biračkih mesta, na kojima su uglavnom poštovane procedure. Posmatrači MPI ODIHR-a su u 7 procenata posmatranih biračkih mesta glasanje ocenili negativno, a negativne ocene su pripisane zbog proceduralnih grešaka, i učestalog narušavanja tajnosti glasanja, uključujući i narušavanje tajnosti usled uređenja samih biračkih mesta. Posmatrači MPI ODIHR-a su takođe istakli nekoliko primera ozbiljnih nepravilnosti, uključujući slučajeve kupovine glasova i pritisaka na birače, kao i proceduralne nedostatke kao što je grupno glasanje i glasanje u ime drugog lica. Proces brojanja glasova je ocenjen negativno na 10 od 46 posmatranih biračkih mesta, uglavnom zbog nepridržavanja propisanih procedura i proceduralnih grešaka ili propusta, koji su ponekad bili značajni. Obrada rezultata je pozitivno ocenjena u svim, osim u tri posmatrana slučaja, gde su se negativne ocene ticale nedostatka transparentnosti zbog uređenja prostorija za obradu rezultata glasanja.

Ovaj izveštaj nudi niz preporuka kojima se pruža podrška naporima da se izbori u Srbiji što više usklade sa obavezama koje propisuje OEBS i drugim međunarodnim obavezama i standardima za demokratske izbore, na koje se država obavezala. Prioritetne preporuke odnose se na pravni okvir, izbornu administraciju, upis birača u birački spisak, podnošenje i proglašenje kandidata, borbu protiv izbornih nepravilnosti i nepravilnosti u okviru izborne kampanje, uključujući zloupotrebu javnih funkcija i pritisak na birače, finansiranje kampanje, medije i rešavanje izbornih sporova. ODIHR je spreman da pomogne državnim organima u razmatranju preporuka koje sadrži ovaj i prethodni izveštaji.

II. UVOD I IZRAZI ZAHVALNOSTI

Nakon poziva da posmatra lokalne izbore 2. juna 2024. godine, i u skladu sa svojim mandatom, Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava OEBS-a (ODIHR) uspostavila je Misiju za posmatranje izbora (MPI) 30. aprila. Misiju je predvodio ambasador Lamberto Zanier, a sastojala se od 12 članova glavnog tima sa sedištem u Beogradu i 18 dugoročnih posmatrača koji su 8. maja bili raspoređeni na 8 lokacija širom zemlje. Članovi glavnog tima i dugoročni posmatrači dolazili su iz 20 država članica OEBS-a. Misija ODIHR-a ostala je u zemlji do 10. juna. Na dan izbora, bilo je raspoređeno 126 posmatrača iz 28 zemalja. Žene su činile 46 procenata posmatrača. ODIHR je usvojio Deklaraciju o načelima međunarodnog posmatranja izbora iz 2005. godine.

MPI ODIHR-a ocenila je usklađenost izbornog procesa sa obavezama koje propisuje OEBS, drugim međunarodnim obavezama i standardima za demokratske izbore, i sa domaćim zakonodavstvom. Konačnom izveštaju prethodilo je saopštenje o preliminarnim nalazima i zaključcima, koje je objavljeno na konferenciji za štampu 3. juna 2024. godine.²

MPI ODIHR-a bi želela da izrazi svoju zahvalnost državnim organima Republike Srbije na pozivu da posmatraju izbore, Ministarstvu spoljnih poslova i lokalnim izbornim komisijama širom zemlje na obezbeđivanju akreditacionih dokumenata i na pomoći. Takođe, MPI ODIHR-a se zahvaljuje i drugim državnim institucijama, političkim strankama, kandidatima, medijima, organizacijama civilnog društva, predstavnicima međunarodne zajednice i drugim sagovornicima na razmeni stavova i na saradnji.

² Pogledati prethodne [izveštaje](#) ODIHR-a o izborima u Srbiji.

III. ISTORIJAT I POLITIČKI KONTEKST

Predsednica Narodne skupštine je 3. aprila 2024. godine raspisala izbore za Skupštinu grada Beograda, jer nakon lokalnih izbora iz 2023. godine nije bila oformljena većina.³ Predsednica Narodne skupštine je 26. aprila takođe raspisala lokalne izbore za 89 lokalnih skupština u kojima nisu održani lokalni izbori u decembru 2023. godine. Ovi izbori su raspisani nakon opsežnih pregovora između poslaničkih grupa, kao odgovor na zahteve opozicionih stranaka da se lokalni izbori održe širom Srbije na isti dan, uz sprovođenje svih prethodnih preporuka ODIHR-a.⁴ Na ovim izborima birali su se odbornici za glavni grad Beograd i 14 drugih gradova, 52 opštine i 23 gradske opštine.

U političkom okruženju nastavlja da dominira vladajuća Srpska napredna stranka (SNS) i predsednik Aleksandar Vučić, a oblikuju ga i fragmentacija opozicije, duboko ukorenjena polarizacija i česti vanredni izbori.⁵ Na vanrednim parlamentarnim izborima od 17. decembra 2023. godine, koalicija predvođena Srpskom naprednom strankom (SNS) je osvojila 129 od ukupno 250 mandata u Narodnoj skupštini.⁶ Opoziciona koalicija Srbija protiv nasilja (SPN) osvojila je 65 mandata, što je najveći broj mandata koji je jedna opoziciona koalicija ostvarila još od 2012. godine.⁷ SNS je 1. maja oformila vladajuću koaliciju sa Socijalističkom partijom Srbije (SPS) i sa tri od 12 poslanika koji su izabrani sa lista nacionalnih manjina.

Poslednje lokalne izbore u Srbiji održane 21. juna 2020. godine opozicija je bojkotovala, što je dovelo do toga da SNS ostvari pobedu u većini lokalnih samouprava. Zajedno sa vanrednim parlamentarnim izborima u decembru 2023. godine održani su i vanredni lokalni izbori u 65 od ukupno 174 gradova, opština i gradskih opština, kao i izbori za Skupštinu grada Beograda, nakon iznenadnih i istovremenih ostavki gradonačelnika izabranih na SNS-ovim listama.⁸ Nakon objave izbornih rezultata, SPN je tvrdila da je organizovana migracija birača u Beograd i organizovala proteste velikih razmara.⁹

Kao pozitivan korak ka inkluzivnom dijalogu, predsednica Narodne skupštine je u aprilu 2024. godine pozvala sve poslaničke grupe i tri organizacije civilnog društva da održe diskusije u Narodnoj

---

³ Nakon lokalnih izbora iz 2023. godine, Srpska napredna stranka (SNS) osvojila je 49 od 110 mandata u Skupštini grada Beograda, ali nije osvojila većinu; do zakonskog roka 3. marta nije bilo kvoruma u skupštini.

⁴ Inicijalno je opozicija zahtevala da se lokalni izbori održe na jesen 2024. godine za što je bilo neophodno izvršiti ustavne izmene kako bi se odložili izbori za lokalne odbore koji su poslednji put izabrani u junu 2020. godine. Zakon je izmenjen 23. aprila kako bi izbori u 89 opština mogli da budu održani 2. juna umesto 21. juna, kada njihov mandat ističe.

⁵ Vanredni parlamentarni izbori od 17. decembra 2023. godine su bili treći parlamentarni izbori za manje od četiri godine i šesti izbori od 2012. godine

⁶ Od 2012. godine, SNS je tri puta pobedila na predsedničkim izborima i šest puta osvojila većinu na parlamentarnim izborima.

⁷ SPN koaliciju čine Stranka slobode i pravde (SSP), Narodni pokret Srbije (NPS), Zeleno-levi front (ZLF), Ne davimo Beograd, Ekološki ustanak (EU), Demokratska stranka (DS), Pokret slobodnih građana (PSG), Stranka Srbija centar (SRCE), Zajedno, Pokret za preokret (PZP), Udrženi sindikati Srbije (SLOGA) i Novo lice Srbije (NLS). Pored toga, koalicija NADA, koju je činila Nova demokratska stranka Srbije (Novi DSS) i Pokret za obnovu Kraljevine Srbije (POKS) je osvojila 13 mandata, Glas iz naroda – 13, a stranke nacionalnih manjina – 12. Socijalistička partija Srbije (SPS) je osvojila 18 mandata.

⁸ Član 1 Zakona o lokalnim izborima (ZLI) predviđa da se odbornici biraju na mandat od četiri godine. Odeljak 6 [Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima](#) Venecijanske komisije navodi: "izbori moraju biti održavani u redovnim intervalima."

⁹ U decembru 2023. godine, na izborima za Skupštinu grada Beograda, SNS je osvojila 39,08 procenata glasova, SPN – 34,63 procenata, NADA – 6 procenata, Mi – glas iz naroda – 5,38 procenata, SPS – 4,75 procenata. SPN je učestvovala sa jednom ili dve odvojene liste u svakoj opštini i takođe sa različitim nazivima lista. U 2023. godini Misija za posmatranje izbora ODIHR-a pratila je samo vanredne parlamentarne izbore.

skupštini sa ciljem da se sprovedu prethodne preporuke ODIHR-a.¹⁰ Opozicija je zahtevala da se uspostavi komisija za proveru jedinstvenog biračkog spiska, da se poveća prisustvo opozicije u javnom servisu i da se održe lokalni izbori u opštinama u kojima lokalni izbori nisu održani u decembru 2023. godine.¹¹ Koalicioni partneri SPN nisu postigli dogovor 19. aprila o zajedničkom učešću na izborima.¹² Neke opozicione stranke su tvrdile da izborni uslovi ne pružaju jednakе mogućnosti i odlučile su se za bojkot, dok su druge donele odluku da učestvuju u izbornom procesu kako bi izbegle da budu isključene iz lokalnih skupština i izbornih komisija. Kao rezultat toga, opozicione liste su se razlikovale po opštinama, sa različitim strankama. Nakon toga, opozicija je zahtevala da birači koji su u proteklih 12 meseci promenili svoje mesto prebivališta glasaju u svom prethodnom mestu prebivališta; zakonske izmene usvojene 10. maja obuhvatile su ovu promenu mesta prebivališta koja se odnosi na period od prethodnih 11 meseci (videti pod *Upisivanje birača u birački spisak*).

Žene u skupštini imaju 93 od 250 mandata (37,6 procenata), uključujući i mesto predsednika skupštine, što predstavlja blagi porast u odnosu na prethodni saziv Narodne skupštine, ali bez obzira na ovo povećanje, žene su i dalje nedovoljno zastupljene u Narodnoj skupštini i na ostalim pozicijama na kojima se donose odluke, osim u pravosudu.¹³ Devet od 31 ministra nove vlade su žene (32 procenata) kao i jedna potpredsednica Vlade. Kada govorimo o poziciji gradonačelnika i predsednika opština, žene čine 13,3 procenata, dok među odbornicima u skupštinama na lokalnom nivou taj procenat iznosi 37,6. U pravosudu, 70,5 procenata sudske vlasti su žene, odnosno šest od ukupno 11 sudija Ustavnog suda, uključujući i predsednicu suda, u Vrhovnom kasacionom sudu 77,5 procenata čine žene, dok je među javnim tužiocima 48,7 procenata žena. U 2021. godini usvojen je novi Zakon o rodnoj ravnopravnosti i Nacionalna strategija za rodnu ravnopravnost za period od 2021 - 2030. godine, međutim, napori vlasti da promovišu učešće žena još uvek nisu dovoljni.¹⁴

Vlasti na svim nivoima trebalo bi da preduzmu sveobuhvatne napore za promovisanje aktivnog učešća žena u javnom i političkom životu. Dodatni mehanizmi i podsticaji trebalo bi da budu uspostavljeni kako bi se političke stranke ohrabrike da promovišu učešće žena u političkom životu, povećaju njihovu vidljivost tokom izbornih kampanja i unaprede njihovu ulogu u politici.

IV. PRAVNI OKVIR I IZBORNİ SISTEM

Srbija je strana potpisnica međunarodnih i regionalnih instrumenata o sprovođenju demokratskih izbora.¹⁵ Lokalni izbori su prvenstveno uređeni Zakonom o lokalnim izborima (ZLI) iz 2022. i

¹⁰ SRCE i SSP su odbile da učestvuju, dok se Novi DSS povukao nakon što su šef Delegacije EU u Srbiji i ambasador SAD-a takođe bili pozvani na rasprave u Narodnoj skupštini.

¹¹ U svom [predlogu](#) opozicija je zahtevala „komisiju koju čine predstavnici vlasti, opozicije i relevantnih organizacija civilnog društva, koja će imati nadležnost da sprovodi kontinuirani nadzor, kontrolu i reviziju biračkog spiska kako bi on odražavao realnu sliku glasača”.

¹² SSP i SRCE su se odlučile za bojkot izbora, posebno u Beogradu, ali su doneli odluku da učestvuju na izborima u Vojvodini i nekim drugim lokalnim samoupravama.

¹³ Videti [Izveštaj](#) Svetskog ekonomskog foruma o rodnom jazu za 2023. godinu i [Tabelu 5](#) UNDP: Indeks rodne neravnopravnosti.

¹⁴ U izveštaju Komesara za ljudska prava Saveta Evrope o Srbiji, pominje se pozitivan trend u političkom učešću žena, međutim, takođe se ukazuje na postojanje uporno prisutnih i duboko ukorenjenih patrijarhalnih stereotipa koji i dalje ometaju napredak ženskih prava i rodne ravnopravnosti.

¹⁵ Uključujući i [Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima](#) iz 1966. godine, [Konvenciju o eliminisanju svih oblika diskriminacije žena](#) iz 1979. godine, [Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije](#) iz 1965. godine, [Konvenciju protiv korupcije](#) iz 2003. godine, [Konvenciju o pravima osoba sa invaliditetom](#) iz 2006. godine, kao i [Evropsku konvenciju o ljudskim pravima](#) iz 1950. godine.

Zakonom o izboru narodnih poslanika (ZINP) iz 2022. godine koji se primenjuje za pitanja koja nisu uređena ZLI-om.¹⁶

Pravni okvir čini adekvatnu osnovu za sprovođenje demokratskih izbora, međutim nekoliko ključnih preporuka ODIHR-a nisu još uvek sprovedene, uključujući one koje se odnose na obezbeđivanje ravnopravnih uslova za učešće na izborima, mere za sprečavanje zloupotrebe administrativnih resursa, odvajanje zvaničnih funkcija i aktivnosti kampanje, nadzor nad medijima, finansiranje kampanje, podnošenje i proglašenje izborne liste i proces efikasnog rešavanja sporova. Osim toga, nekoliko nedostataka i nedoslednosti imalo je negativan uticaj na efikasnost tog procesa.¹⁷ Iako se odredbe ZINP-a primenjuju na pitanja koja nisu uređena ZLI-om, ove odredbe ne omogućavaju uvek efikasnu primenu na lokalne izbore, što može dovesti do pravne neodređenosti.¹⁸

Zakoni koji se tiču izbora su poslednji put pretrpeli veliku reviziju 2022. godine kada su uzete u obzir brojne ranije preporuke ODIHR-a. Od tada su u velikoj meri ostali nepromjenjeni, dok sa druge strane učestalost vanrednih izbora negativno utiče na postojeće napore da se izvrši reforma ovog pravnog okvira. Međuresorna vladina Radna grupa za koordinaciju i praćenje sprovođenja preporuka ODIHR-a o poboljšanju izbornih uslova je privremeno ponovo sazvana u martu 2024. godine u okviru tehničke vlade i pripremila je izmene i dopune zakona koji se tiču izbora, ali izmene nisu bile predložene u Narodnoj skupštini. Nova skupštinska Radna grupa za unapređenje izbornih uslova, koju čine predstavnici i vladajuće stranke i opozicionih stranaka, kao i predstavnici civilnog društva, osnovana je 29. aprila da pripremi izmene i dopune koje se odnose na sve prethodne preporuke ODIHR-a.¹⁹ Rok za predlaganje mera relevantnih za ove lokalne izbore istekao je 20. maja. Međutim, predstavnici SNS-a su tvrdili da je bilo potrebno više vremena i radna grupa nije postupila po bilo kojim predlozima do tog datuma.²⁰

Zbog ovih izbora izvršene su izmene i dopune ZLI kako bi se omogućilo održavanje lokalnih izbora 2. juna, zajedno sa izborima za Skupštinu grada Beograda, a Zakon o jedinstvenom biračkom spisku (ZJBS) je bio izmenjen i dopunjen u vezi sa promenom mesta prebivališta birača (videti pod

¹⁶ Odluke i uputstva Republičke izborne komisije (RIK) primenjuju se i na lokalne izbore. Ostali važeći zakoni podrazumevaju Zakon o jedinstvenom biračkom spisku (ZJBS) iz 2009. godine, Zakon o sprečavanju korupcije (ZSK) iz 2019. godine, Zakon o političkim strankama (ZPS) iz 2009. godine, Zakon o upravnim sporovima iz 2009. godine, Zakon o opštem upravnom postupku iz 2016. godine i Krivični zakonik iz 2005.

¹⁷ Zakon o Ustavnom суду omogućava poništenje izbornih rezultata, delimično ili u potpunosti, ali se u njemu ne navode osnove za to. ZLI propisuje period od 72 časa za podnošenje prigovora dok ZINP, kojim se uređuju prigovori na podnošenje i proglašenje izborne liste, propisuje vremenski rok od 48 sati. Dok se u ZLI navode osnove za obavezno poništenje rezultata i za slučajevе u kojima rezultati ne mogu biti ustanovljeni, u zakonu se takođe navode „ozbiljne greške“ koje omogućavaju lokalnim izbornim komisijama (LIK) da ili isprave greške ili ponište rezultate biračkog mesta, što stvara mogućnost arbitarnog i nedoslednog donošenja odluka. U zakonu nedostaju jasni i objektivni kriterijumi za ispunjavanje uslova za podnošenje lista nacionalnih manjina i dodeljivanje statusa liste nacionalne manjine.

¹⁸ Propisi o medijima ne pružaju smernice za njihovu primenu na lokalne izbore, a javni servis nije obezbedio besplatan medijski prostor za izborne učesnike (Videti pod *Mediji*). ZINP propisuje obavezno štampanje glasačkih listića u štampariji javnog preduzeća „Službeni glasnik“, dok u praksi neke LIK to ne čine. Većina LIK odlučila je da stampa glasačke listiće u broju jednakom ukupnom broju birača, kao što je navedeno u ZINP-u, dok su LIK Bečeј, Čačak i Svilajnac štampale rezervne glasačke listiće, kako je predviđeno ZLI-om. ZINP predviđa osnivanje *ad hoc* Odbora za nadzor kampanje u okviru Narodne skupštine, ali nije jasno da li takvo telo treba da bude formirano za lokalne izbore.

¹⁹ Skupštinsku Radnu grupu čini 18 članova: 12 predstavnika poslaničkih grupa, 3 iz manjinskih stranaka van ovih grupa i 3 predstavnika civilnog društva, uključujući predsedavajućeg. Radna grupa je ukupno održala dve sednice, pri čemu je druga sednica trajala pet dana.

²⁰ Podneto je dvadeset i pet predloga, od kojih je većina došla od strane civilnog društva, i oni su se odnosili na medije, sprečavanje zloupotrebe državnih resursa od strane javnih funkcionera, jedinstveni birački spisak (JBS), finansiranje aktivnosti kampanje i rokove za odluke Ustavnog suda po izbornim tužbama.

*Upisivanje birača u birački spisak).*²¹ Dok je odluka da se izvrše izmene i dopune ZJBS zasnovana na političkom dogovoru kako bi se izašlo u susret zahtevima opozicije u vezi sa navodima o organizovanoj migraciji birača tokom izbora za Skupštinu grada Beograda 2023. godine, ove kasne izmene su stvorile konfuziju među organima za sprovođenje izbora i dovele do nedoslednosti u primeni novoizmenjenih odredbi.

Lokalni odbornici se biraju na mandat od četiri godine primenom proporcionalnog predstavničkog sistema sa zatvorenim listama. Liste koje dobiju preko 3 procента svih glasova u dатој јединици lokalne samouprave dobijaju mandate, dok su liste nacionalnih manjina izuzete od zahteva za cenzus.²²

Kako bi se osigurala pravilna i dosledna primena pravnog okvira, potrebno je uskladiti zakonodavstvo koje se odnosi na izbore, a bilo koje zakonske izmene i dopune treba da budu usvojene dovoljno unapred pre narednih izbora, na inkluzivan i transparentan način. Trebalo bi razmotriti mogućnost objedinjavanja izbornog zakonodavstva.

V. IZBORNA ADMINISTRACIJA

Lokalne izbore održane 2.juna sproveli su organi za sprovođenje izbora koji su podeljeni u dva nivoa, a te organe na ovim izborima čini 90 lokalnih izbornih komisija (LIK), po jedna za svaku teritorijalnu jedinicu lokalne samouprave u kojoj su održani izbori, kao i 4.455 biračkih odbora (BO), po jedan za svako izborne mesto. Republička izborna komisija (RIK) ima ograničenu nadležnost na lokalnim izborima.²³

LIK se sastoje od predsednika i redovnih članova, kao i njihovih zamenika, i funkcionišu u stalnom i proširenom sastavu.²⁴ Stalni sastav LIK čine članovi koje su predložile odborničke grupe u datim lokalnim skupštinama, a proširen je na članove koje su predložili učesnici na izborima.²⁵ U periodu od 16. do 31. maja, članovi LIK su mogli da učestvuju u onlajn obuci koju je sprovela RIK, a koja se ticala nadležnosti i tehničkih aspekata rada članova LIK.

Iako je zakonom propisana obaveza ravnopravne zastupljenosti polova i inkvizije osoba sa invaliditetom prilikom predlaganja članova LIK, ona se nije proaktivno sprovodila. Misija za posmatranje izbora ODIHR-a je ustanovila da su žene zauzimale 45 procenata predsedavajućih

²¹ Ustavnom sudu su 9. i 16. maja podnete dve inicijative kojima se dovodi u pitanje ustavnost izmena i dopuna. U jednom slučaju, podnositelj ove inicijative je tvrdio da su izmene i dopune ZLI kojima se neustavno skraćuje period trajanja izborne kampanje sprečile ravnopravno učešće u kampanji. U drugom slučaju su tvrdili da su izmene zakona neustavno skratile mandate odbornika izabranih na prethodnim izborima i da su izmene i dopune ZJBS diskriminišuće u tome što se ne odnose na birače koji su kandidati na izbornim listama podnetim pre stupanja na snagu ovih izmena i dopuna. Ovi slučajevi dodeljeni su sudijama nakon izbornog dana.

²² Ako nijedna izborna lista ne pređe cenzus, onda sve liste koje su osvojile glasove učestvuju u raspodeli mandata.

²³ U praksi, RIK je za ove izbore sprovela aktivnosti koje se odnose na obuku članova biračkih odbora i informisanje birača i na svom veb-sajtu je omogućila objavljivanje odluka lokalnih izbornih komisija, prigovora i izbornih rezultata.

²⁴ LIK imaju široke nadležnosti u organizaciji lokalnih izbora, koje uključuju objavljivanje kalendara aktivnosti, podataka o biračkom spisku, proglašenje izbornih lista, imenovanje članova biračkih odbora i određivanje biračkih mesta, određivanje izgleda glasačkog listića i štampanje listića, distribuciju izbornog materijala, rešavanje prigovora, uključujući i one o poništenju glasanja, kao i utvrđivanje rezultata.

²⁵ U svom stalnom sastavu, svaka LIK ima između 7 i 13 članova, u zavisnosti od broja registrovanih birača u odgovarajućoj teritorijalnoj jedinici lokalne samouprave. Odgovarajuća lokalna skupština mora imenovati LIK u njenom stalnom sastavu u roku od šest meseci od konstituisanja. Mandat stalnog sastava završava se kada sledeća lokalna skupština imenuje novi stalni sastav. Članovi proširenog sastava mogu biti imenovani nakon proglašenja izborne liste; zakon ne precizira kada njihov mandat prestaje.

pozicija LIK, i činile oko 45 procenata članova LIK u stalnom sastavu, i 41 procenat članova u proširenom sastavu.

Većina sagovornika MPI ODIHR-a izrazila je poverenje u tehničke kapacitete LIK, ali su neki od njih izrazili sumnju u njihovu nepristrasnost jer su LIK bile smeštene u prostorijama lokalnih samouprava i dobijale su podršku zaposlenih u ovim upravama, u kojima je dominirala vladajuća koalicija, što je potencijalno vodilo ka politizaciji LIK i smanjenom poverenju od strane opozicije. Bez obzira na veoma kratak vremenski period, LIK su efikasno ispunile zakonske rokove i pripreme za izbore.

U nekoliko slučajeva, LIK su različito tumačile izborne zakone. Ovo je uključivalo štampanje glasačkih listića, način objavljivanja informacija na internetu i određivanja biračkih mesta, objavljivanje konačnih brojeva birača i broja zahteva za glasanje van biračkog mesta, kriterijume za prebivalište kandidata i objavljivanje preliminarnih rezultata. S obzirom na vrlo ograničenu ulogu RIK-a na ovim izborima, nije bilo institucije koja bi osigurala jedinstvenu interpretaciju i primenu pravila.

Da bi se osigurala doslednost u sprovođenju izbora i unapredila profesionalnost izborne administracije, dodatna uputstva o primeni pravila mogla bi biti u nadležnosti jedne institucije.

LIK su blagovremeno objavile većinu svojih odluka čime su doprinele unapređenju transparentnosti.²⁶ Gradska izborna komisija grada Beograda (GIK) održavala je redovne sednice koje su bile dostupne na YouTube-u, i ovu meru transparentnosti podržale su organizacije domaćih posmatrača. Misija za posmatranje izbora ODIHR-a je posmatrala deset sednica Gradske izborne komisije u Beogradu; informacije su dostavljene unapred svim članovima GIK-a i posmatračima, ali tokom samih sednica o temama koje su bile na dnevnom redu se glasalo bez puno rasprave. Iako je GIK grada Beograda najavila svoje sednice unapred, odsustvo pravovremenih informacija o sednicama drugih LIK onemogućilo je prisustvo posmatrača i drugih zainteresovanih strana.

Da bi se povećala transparentnost aktivnosti LIK, sednice LIK treba da budu javno najavljene unapred, a svim članovima treba pružiti pravovremene i sveobuhvatne informacije o dnevnom redu za predstojeće sednice, kao i sav relevantni osnovni materijal.

BO u stalnom sastavu sastojali su se od predsednika i dva stalna člana, koje su imenovale LIK na osnovu predloga odborničkih grupa zastupljenih u datim lokalnim skupštinama. BO bili su prošireni članovima koje su nominovali izborni učesnici. Iako obuka nije bila obavezna za članove BO, RIK je postupajući po prethodnoj preporuci ODIHR-a, organizovala obuke za potencijalne članove BO odmah nakon raspisivanja izbora za odbornike Skupštine grada Beograda.²⁷ Posmatrači MPI ODIHR-a su obuku ocenili kao adekvatnu, ali su istakli da je broj polaznika obuke bio generalno mali.

Većina LIK je odredila biračka mesta u zakonskom roku, u prostorijama koje su predložile lokalne samouprave.²⁸ Da bi se sprečila gužva na biralištima i kao jedna od reakcija na prethodne preporuke ODIHR-a, Ministarstvo državne uprave i lokalne samouprave (MDULS) je predložilo lokalnim

²⁶ Dok je većina LIK objavila odluke na sajtu RIK-a, neki LIK su sve ili neke od svojih odluka objavile na veb-sajtu odgovarajuće opštine.

²⁷ Na početku, RIK je obučio oko 5.600 osoba koje su nominovale SNS i SPS-JS u Beogradu; druge političke stranke nisu se odazvale pozivu RIK-a. Nakon što su lokalni izbori raspisani u još 89 jedinica lokalne samouprave, RIK je sertifikovao dodatne trenere kako bi mogao da obezbedi obuku svim članovima biračkih odbora (BO); oko 25.000 članova BO-a je obučeno u dve nedelje pred dan izbora.

²⁸ LIK u Aleksincu, Novom Bečeju i Preševu nisu usvojile odluku o određivanju biračkog mesta za izbore 2. juna, ističući da se ništa nije promenilo od prethodnih izbora.

organima da ograniče broj birača po biračkom mestu na 1.800. Zbog ovoga je došlo do povećanja broja biračkih mesta uglavnom u Beogradu, Nišu i Novom Sadu.²⁹ Iako je zakonom predviđeno da biračka mesta treba da omoguće biračima sa invaliditetom samostalni pristup, učešće birača sa invaliditetom na izborima i dalje ostaje zabrinjavajuće (videti pod *Izborni dan*).³⁰

Organi za sprovođenje izbora su preduzeli ograničen broj aktivnosti koje se odnose na edukaciju birača. GIK grada Beograda je organizovala dva spota za informisanje birača, uz obezbeđivanje prevoda na znakovnom jeziku, koja su emitovana na nacionalnim televizijama. RIK je 21. maja pokrenula informativnu kampanju u vezi sa načinima glasanja i predstavljanjem učesnika na izborima na svom veb-sajtu i *Instagram*-u.

Da bi se povećala svest javnosti o pravima birača, izborna administracija treba da razvije i sproveđe sveobuhvatan i ciljano usmeren program edukacije birača o njihovim pravima, koji uključuje i pitanje očuvanja tajnosti glasanja i važnosti ažuriranja podataka o prebivalištu.

VI. UPISIVANJE BIRAČA U BIRAČKI SPISAK

Građani koji imaju najmanje 18 godina na dan izbora imaju pravo glasa, osim onih kojima je odlukom suda u potpunosti oduzeta poslovna sposobnost. Oduzimanje prava glasa građanima na osnovu intelektualnih i psihosocijalnih poteškoća je u suprotnosti sa međunarodnim standardima.³¹ Upis u birački spisak je pasivan. Na lokalnim izborima, birači mogu da glasaju na osnovu svog

stalnog prebivališta.³² MDULS vodi Jedinstveni birački spisak (JBS), koji predstavlja stalnu elektronsku bazu podataka na osnovu registra matičnih knjiga koji vodi Ministarstvo unutrašnjih poslova (MUP). Građani mogu na internetu da provere ime i prezime birača na svom biračkom mestu.³³ Početkom aprila 2024. godine, MDULS je povećao učestalost objavljivanja broja birača po teritorijalnim jedinicama lokalne samouprave sa kvartalnog na mesečni. Prema rečima predsednice Narodne skupštine, ova promena je sprovedena kao direktni rezultat skupštinskog dijaloga o poboljšanju izbornih uslova i sprovođenja preporuka ODIHR-a. MDULS je objavio samo

---

²⁹ U odnosu na izbore u decembru 2023. godine, uvedeno je dodatnih 67 biračkih mesta u Beogradu, 21 biračko mesto u Nišu i 15 biračkih mesta u Novom Sadu.

³⁰ U članu 57. ZINP-a navodi se „biračko mesto određuje se tako da bude pristupačno biračima i da im omogući da bez teškoća glasaju“. Prema [podacima RIK-a](#) o izborima iz 2023. godine, 94,9 procenata redovnih biračkih mesta bila su smeštena u prizemlju, ali samo 48,6 procenata se nalazilo u zgradu sa potpuno pristupačnim ulazom. Pored poboljšane pristupačnosti biračkih mesta, organizacije civilnog društva (OCD) koje se zalažu za politička prava osoba sa invaliditetom su pozvalе na povećanu podršku tokom glasanja za osobe sa manje vidljivim invaliditetima, obuku članova biračkih odbora o pravima osoba sa invaliditetom tokom glasanja, omogućavanje slepim i slabovidim osobama da samostalno glasaju korišćenjem Brajevih tabela, kao i integraciju ovih osoba u okviru izborne administracije. Pogledajte [preporuke](#) koje je objavila [Akademска inkluzivna asocijacija](#).

³¹ U članu 29. [Konvencije o pravima osoba sa invaliditetom](#) iz 2006. godine, koju je Srbija potpisala i ratifikovala, od države potpisnice se traži da „garantuje osobama sa invaliditetom politička prava i mogućnost da ih uživaju na ravноправnoj osnovi sa drugima“. U stavu 9.4 [Saopštenja CRDP Komisije broj 4/2011 iz 2013.](#) godine navodi se da „isključivanje prava glasa na osnovu uočenog ili stvarnog psihičkog ili intelektualnog invaliditeta, uključujući ograničenje na osnovu individualne procene, predstavlja diskriminaciju na osnovu invaliditeta“.

³² Na dan 19. aprila 2024. godine, MDULS je objavilo [Uputstvo za sprovođenje Zakona o jedinstvenom biračkom spisku](#) sa odredbom kojom se uvodi mogućnost glasanja na lokalnim izborima na osnovu mesta boravišta, što je u suprotnosti sa odredbama ZLI kojima je propisana obaveza stalnog prebivališta. Ova odredba je izmenjena 10. maja nakon kritike koju je uputila skupštinska radna grupa. Međutim, tokom tog kratkog vremenskog perioda važenja ove odredbe, 465 birača u Beogradu je dobilo mogućnost da na izborima za Skupštinu grada Beograda ili za skupštinu lokalne samouprave glasaju na osnovu mesta boravka; ove izmene MDULS nije ispravilo. Kako su ovi birači upisani u biračke spiske različitih biračkih mesta za izbore koji se paralelno održavaju u Beogradu, njima je uskraćeno pravo da glasaju na jednom od dva nivoa izbora.

³³ MDULS je vodilo poseban [sajt](#) za te građane.

trenutne brojke; prethodni podaci nisu bili dostupni. Podaci koje MDULS objavljuje o biračima koji se upisuju u birački spisak nisu adekvatni za preciznu potvrdu i proveru JBS.³⁴

Da bi se povećalo poverenje javnosti u tačnost biračkih spiskova, Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu trebalo bi da objavi dovoljno detaljne podatke o biračima upisanim u birački spisak koji bi omogućili suštinsku proveru tačnog broja birača.

Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su izrazili opšti nedostatak poverenja u tačnost JBS zbog navodnih optužbi da se u JBS nalaze lica koja su preminula i zbog navodnih migracija birača tokom prethodnih izbora, kao i slučajeve birača koji su upisani sa lažnom adresom u JBS za lokalne izbore održane 2.juna.³⁵ Dugogodišnja preporuka ODIHR-a da se izvrši revizija JBS raspravlјана je u okviru skupštinske radne grupe, ali dogovor nije postignut pre dana izbora.³⁶

Da bi se poboljšala tačnost biračkog spiska i povećalo poverenje javnosti, vlasti bi trebalo da omoguće potpunu reviziju Jedinstvenog biračkog spiska i registra matičnih knjiga, koju bi sprovodili nezavisni stručnjaci uz učešće relevantnih aktera, uključujući predstavnike relevantnih ministarstava, političkih stranaka i civilnog društva.

Kao odgovor na zahteve opozicionih stranaka i OCD, ZJBS je dopunjena 10. maja kako bi se odgovorilo na osnovane optužbe o organizovanim migracijama birača u vezi sa izborima za Skupštinu grada Beograda u decembru 2023. godine. Nakon ovih dopuna, birači su upisani u birački spisak za izbore 2. juna 2024. godine na osnovu svog prebivališta koje su imali na dan 3. jula 2023. godine. Kako navodi MDULS, stara adresa prebivališta je ponovo upisana za 52.313 birača, uključujući 12.554 birača koji su na taj način vraćeni u jedinice lokalnih samouprava gde se ovog puta izbori ne održavaju. Dok su neki sagovornici MPI ODIHR-a inicijalno pozdravili ovaj korak kao meru koja će povratiti određeni stepen poverenja u JBS, mnogi su iskazali zabrinutost zbog sprovođenja ove mere neposredno pre izbora i zbog uticaja na proglašenje izbornih lista (videti pod *Podnošenje i proglašenje izborne liste*), kao i zbog oduzimanja prava pojedinim biračima da glasaju. MDULS se saglasilo da članovima skupštinske radne grupe omogući uslove za praćenje sprovođenja ovih izmena i dopuna. Međutim, ti uslovi nisu omogućili adekvatnu proveru jer je vremenski rok bio prekratak, a podatke koji su bili dostupni nije bilo moguće proveriti.³⁷

³⁴ JBS sadrži sledeće informacije o svakom biraču: ime, prezime, ime roditelja, jedinstveni matični broj građana koji se sastoji od 13 cifara (JMBG), datum i mesto rođenja, pol, kao i adresu prebivališta. Zbog zaštite podataka o ličnosti, MDULS objavljuje javno samo ime i prezime, što ne omogućava jasnu identifikaciju birača.

³⁵ Dugoročni posmatrači ODIHR posmatračke misije dobili su brojne izveštaje u kojima su pozivi za glasanje slati građanima koji nisu poznati stanarima koji žive na datim adresama u Beogradu – Lazarevcu, Paliluli, Novom Beogradu, Nišu, Novom Sadu i Raški. MPI ODIHR-a je takođe dobila verodostojne izveštaje o velikom broju birača koji su upisani na adresama opština Savski venac i Voždovac u Beogradu na kojima se nalaze objekti koji su još uvek u izgradnji ili nisu adekvatni za život toliko velikog broja birača.

³⁶ CRTA je 12.aprila 2024.godine [predložila](#) formiranje komisije sa članovima iz vladajuće koalicije, opozicije i organizacija civilnog društva (OCD), koju bi imenovala Narodna skupština. Ova komisija bi imala pristup relevantnim bazama podataka Ministarstva državne uprave i lokalne samouprave (MDULS) i Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) kako bi sprovedla analize, uključujući podatke MUP-a o kretanju stanovništva i usklađenosti sa podacima Jedinstvenog biračkog spiska (JBS), statističke parametre kretanja u okviru JBS-a, proces ažuriranja i autorizacije promena JBS-a, kao i pristup operativnom sistemu i serverima JBS-a. Radna grupa je 23.aprila odbacila predlog predsednice Narodne skupštine koji se bio u skladu sa ciljevima i zadacima predloga organizacije CRTA, ali je pružao slabiji mandat i pravni status.

³⁷ Nekoliko članova radne grupe istaklo je da je inicijalni dogovor sa MDULS predviđao pristup registru matičnih knjiga i JBS radi provere baze podataka korišćenjem četiri kriterijuma pretrage (ime, ime oca, prezime, i adresa). Međutim, bila je dostupna samo specijalna baza registra matičnih knjiga koja je uključivala 52.313 birača bez jasnih objašnjenja na koji način je ova baza kreirana. Birači koji su se nalazili u ovoj bazi su se mogli pretražiti u JBS korišćenjem njihovog jedinstvenog matičnog broja građana (JMBG) kako bi se proverilo da li su vraćeni na stare adrese prebivališta. Podaci koje je MDULS dostavio MPI ODIHR-a nisu omogućili

Birači su mogli da zatraže ispravku svojih podataka u biračkom spisku u prostorijama lokalne samouprave od dana raspisivanja izbora do zaključenja JBS 17. maja. 2024. godine. Do tog datuma 4.208.658 birača je imalo pravo glasa u teritorijalnim jedinicama lokalne samouprave gde su se izbori održavali 2. juna. U periodu od 18. do 29. maja, birači su mogli da zatraže izmene direktno u MDULS koje je izdavalo odluke o izmenama JBS svakog dana, sve do 29. maja.³⁸

Prema zakonu, glasanje van biračkog mesta mogu zatražiti bolesni i stariji birači ili birači sa invaliditetom, ili drugo lice može to zatražiti u njihovo ime do 11.00 časova na dan izbora. Prema podacima koje su objavile LIK, proporcionalno broj birača koji su zahtevali glasanje van biračkog mesta bila je znatno iznad proseka u nekoliko teritorijalnih jedinica lokalne samouprave.³⁹ Odredbe koje su na snazi nisu sadržale mere za zaštitu od zloupotrebe, jer nijedna pisana saglasnost birača niti ovlašćenje za one koji podnose zahtev u ime drugog birača nisu bili obavezni.

Kako bi se zaštitilo pravo birača na slobodno i tajno glasanje i sprečile zloupotrebe, potrebno je unaprediti zakonske odredbe o glasanju van biračkog mesta, uključujući uvođenje obaveze pribavljanja saglasnosti pri podnošenju zahteva za glasanje van biračkog mesta u ime druge osobe.

VII. PODNOŠENJE I PROGLAŠENJE IZBORNE LISTE

Svaki građanin sa pravom glasa imao je pravo da bude biran za odbornika na teritoriji jedinice lokalne samouprave na kojoj je prijavljen. Političke stranke, koalicije i grupe građana mogle su da podnesu izborne liste lokalnim izbornim komisijama, uz potpise podrške birača sa pravom glasa, overene kod javnih beležnika, opštinskih organa ili sudova.⁴⁰ Nezavisni kandidati nisu mogli da se kandiduju, što je u suprotnosti sa obavezama koje propisuje OEBS i drugim međunarodnim standardima.⁴¹ Sagovornici MPI ODIHR-a iz nekoliko jedinica lokalne samouprave su izjavili da su birači izrazili zabrinutost u pogledu poverljivosti podataka potpisnika podrške izbornih lista i negativnih posledica davanja te podrške i da zbog toga nisu bili sigurni da li da potpišu podršku opozicionim listama.⁴² Neki predstavnici opozicije su prijavili poteškoće koje su imali prilikom

---

sveobuhvatnu analizu sprovođenja zakonodavnih izmena i dopuna. U toku izrade ovog izveštaja MDULS je obavestio MPI ODIHR-a da je Ministarstvo unutrašnjih poslova jedino nadležno za prikupljanje podataka koji su potrebni za proveru tačnosti biračkog spiska i koji bi pomogli da se oceni sprovođenje zakonodavnih izmena i dopuna.

³⁸ Prema zakonu, LIK bi trebalo da objave konačan broj birača; međutim, do 2. juna to je učinilo samo 75 od 90 LIK.

³⁹ Broj zahteva za glasanje van biračkog mesta primljenih pre dana izbora, objavila je 61 od 90 LIK. Dok je glasanje van biračkog mesta u proseku zatraženo za 1,29 procenata birača u jedinicama lokalne samouprave, brojevi su bili znatno viši u nekim mestima, kao što su Sveti Ivan (4,72 procenata), Pećinci (4,35 procenata), Opovo (4,09 procenata), Raška (3,15 procenata) i Šid (3,04 procenata).

⁴⁰ Broj potrebnih potpisa se određuje na osnovu broja upisanih birača na teritoriji date jedinice lokalne samouprave i kreće se od 200 u jedinici sa najviše 20.000 upisanih birača do 3.000 potpisa u jedinici sa više od 500.000 upisanih birača.

⁴¹ U stavu 7.5 Dokumenta iz Kopenhagena OEBS-a iz 1990. godine predviđeno je da će države članice „bez diskriminacije poštovati pravo građana da traže političku ili javnu funkciju, bilo kao pojedinci ili kao predstavnici političkih stranaka ili organizacija“. U stavu 15 Opštег komentara br. 25 iz 1996. godine na član 25 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima (ICCPR) navodi se da „lica koja ispunjavaju uslove za kandidaturu ne bi trebalo da budu isključena zbog nerazumnih ili diskriminatornih zahteva kao što su obrazovanje, prebivalište ili poreklo, ili zbog političke pripadnosti“.

⁴² Ova zabrinutost je zabeležena u Požarevcu i Subotici. Posmatrači MPI ODIHR-a su zabeležili slučajeve zastrašivanja birača zbog potpisivanja podrške opozicionim listama u Gornjem Milanovcu i Raški.

overavanja izjava podrške u opštinskim organima.⁴³ Suprotno međunarodnoj dobroj praksi i prethodnim preporukama ODIHR-a, birač može da potpiše podršku samo jednoj izbornoj listi.⁴⁴

Trebalo bi preduzeti mere kako bi se sprečio pritisak na birače, obezbedila zaštitu podataka i spričilo ometanje u prikupljanju potpisa podrške; takve mere moguće su uključivati korišćenje alata e-uprave za prikupljanje potpisa podrške.

Prema zakonu, naziv izborne može sadržati ime istaknute ličnosti, tzv. ‘vođu liste’, koji ne mora nužno biti među kandidatima (videte pod *Okruženje u kojem se odvija kampanja i Rešavanje izbornih sporova*). Izborne liste moraju ispuniti kvotu od 40 procenata za zastupljenost polova, gde se zahteva da najmanje dva od pet kandidata na listi moraju pripadati manje zastupljenom polu; međutim, pojedine LIK su proglasile izborne liste koje nisu ispunile ove pravne zahteve.⁴⁵ U određenim slučajevima, LIK su promenile svoju odluku nakon podnetih prigovora.⁴⁶

U izmenama i dopunama ZJBS od 10. maja kojima su izmenjeni uslovi u vezi sa prebivalištem birača, navodilo se da se oni ne primenjuju na kandidate koji su učestvovali na izborima 2.juna, ali se ovaj izuzetak nije odnosio na celokupan period u kojem su podnošene i proglašene izborne liste.⁴⁷ Zbog nedoumica koje se odnose na sprovođenje ovih izmena, LIK na Novom Beogradu i u Novom Sadu su odbile neke izborne liste, ali su kasnije povukle tu svoju odluku. U Valjevu je LIK odbila jednu izbornu listu koja nije ispunila uslove u vezi sa mestom prebivališta.

LIK su primale zahteve za proglašenje izborne liste do 12. maja. Sve greške u podnetoj dokumentaciji koje ne predstavljaju osnov za odbijanje liste su moguće biti ispravljene u roku od 48 sati. U skladu sa zakonskim rokovima, LIK su objavile zbirnu izbornu listu učesnika na izborima za svoju jedinicu lokalne samouprave do 18. maja. LIK su proglasile od tri do 14 lista što ukupno čini 483 liste koje učestvuju na ovim lokalnim izborima. Iako su LIK proglasile izborne liste na jedan sveopšte inkluzivan način, na celokupan ovaj proces su negativno uticali zabrinutost u pogledu poverljivosti podataka potpisnika podrške izbornih lista, ograničena dostupnost organa za overu izjava o podršci izbornim listama, kao i nedoumice oko nedavno usvojenih izmena i dopuna zakona.

⁴³ Dugoročni posmatrači MPI ODIHR-a dobili su prijave o ovom problemu u Beogradu na opštinama Čukarica, Rakovica, Savski Venac, Voždovac, Vračar, kao i u Čačku, Novom Sadu i Srbobranu. Prema rečima nadležnih organa bio je obezbeđen dovoljan broj notara, što je i prikazano u javnim izveštajima

⁴⁴ U stavu 196. [Smernica ODIHR-a i Venecijanske komisije za regulativu o političkim strankama](#) iz 2020. godine preporučuje se da „treba izbeći zahtev da jedan građanin može da potpiše podršku samo jednoj izbornoj listi jer ovaj zahtev utiče na njegovu/njenu slobodu udruživanja“

⁴⁵ Osam LIK (Aleksinac, Bačka Palanka, Bečej, Beograd-Lazarevac, Bosilegrad, Čajetina, Sjenica i Valjevo) proglasilo je liste SNS-a koje nisu ispunile kvotu od 40 procenata, a najmanje sedam LIK (Bačka Topola, Beograd-Rakovica, Beograd-Surčin, Kovin, Šid, Sombor i Vrbas) je proglasilo liste SNS-a koje nisu u potpunosti ispunile uslove o redosledu kandidata. Najmanje četiri LIK (Beograd-Barajevo, Čoka, Irig i Šid) su proglasile opozicione izborne liste koje nisu ispunile uslov za zastupljenost polova i najmanje dve LIK (Beograd-Palilula i Raška) su proglasile opozicione liste koje nisu u potpunosti ispunile uslov o redosledu kandidata.

⁴⁶ LIK u Ivanjici je poništila izbornu listu koja nije ispunila kvotu od 40 procenata za zastupljenost polova. LIK Voždovca je proglasila listu koja je prethodno odbijena nakon podnetog prigovora. Dok je LIK u Valjevu proglasila listu koja nije ispunjavala propisanu kvotu, nakon podnetog prigovora LIK je saopštila da ipak ispunjava propisanu kvotu usled promena mesta prebivališta jednog kandidata. LIK na Vračaru je odbacila listu zbog neispunjavanja propisane kvote za rodnu ravnopravnost ali je istu proglasila nakon podnošenja prigovora; Viši sud je ukinuo ovu odluku zbog neispunjavanja propisane kvote za rodnu zastupljenost.

⁴⁷ Izmene i dopune ZJBS navode da se nova odredba o mestu stalnog prebivališta ne primenjuje na birače koji su kandidati na listama podnetim pre 11. maja, kada su ove izmene i dopune stupile na snagu. Period podnošenja i proglašenja izborne liste se završio 12. maja.

VIII. OKRUŽENJE U KOJEM SE ODVIJA KAMPANJA

Osnovna sloboda izražavanja i okupljanja je poštovana i biračima je ponuđen širok izbor opcija za glasanje, koje su predstavljale različite političke stavove.⁴⁸ Međutim, dominacija vladajuće stranke i fragmentacija opozicije smanjili su konkurentnost izbora. Opozicija je imala protivrečne stavove u vezi sa učešćem na izborima i na svojim listama je koristila različita imena lista, i različite redne brojeve na glasačkom listiću u svakoj opštini. Uz to, postojalo je nekoliko lista sa sličnim nazivima, uključujući i one liste koje su navodno proglašene sa namerom da zbune birače.⁴⁹ Ove poteškoće, u kombinaciji sa ograničenim izveštavanjem medija o izborima i opoziciji, mogle su uticati na sposobnost birača da donesu informisanu odluku o tome za koga će glasati.⁵⁰

Javni funkcioneri mogu obavljati funkciju u političkoj stranci i učestvovati u njenim aktivnostima, ako time nije ugrožen njihov javni položaj i ako to nije zabranjeno zakonom.⁵¹ Tokom 30 dana pre dana izbora, mediji ne mogu izveštavati o otvaranju javnih infrastrukturnih projekata ako javni funkcioneri koji su takođe kandidati za lokalne skupštine učestvuju u tim događajima, ipak u okviru ODIHR medijskog monitoringa primećeni su slučajevi koji su odstupali od ove odredbe.⁵² U praksi, ovom regulativom izborne kampanje nije obezbedeno razdvajanje između države i stranke i nisu stvorene jednakе mogućnosti za sve izborne učesnike, što je u suprotnosti sa prethodnim preporukama ODIHR-a.

Neke prakse u izbornoj kampanji zamaglike su granicu između države i stranke i pružile su nepravičnu prednost vladajućoj stranci, što je u suprotnosti sa stavom 5.4 Dokumenta iz Kopenhagena OEBS-a iz 1990.⁵³ Sadašnji predsednik Aleksandar Vučić povukao se sa mesta

---

⁴⁸ Učesnici na izborima su mogli da otpočnu sa aktivnostima kampanje po raspisivanju izbora. Zabranjeno je vođenje kampanje i objavljivanje anketa 48 sati pre otvaranja birališta i do zatvaranja biračkih mesta na dan izbora.

⁴⁹ Na primer, nekoliko lista grupa građana pod nazivom „Protiv nasilja“ u Apatinu, Bačkom Petrovcu, Beočinu, Kikindi, Staroj Pazovi i Žablju, mogле su se pomešati sa izbornim listama opozicije koje su nosile slična imena; liste Mi – Snaga naroda i Mi – Glas iz naroda, lista opozicije *Kreni-Promeni* i lista ruske manjine *Pokreni promene* u Beogradu u opštinama Grocka, Lazarevac i Surčin i lista grupe građana *Pokrenimo-okrenimo* u Beogradu u opštini Zemun; Kikinda protiv nasilja – Milorad Miki Aleksić naspram Koalicije *Biram borbu-Biram Kikindu* (Miroslav Miki Aleksić) i Koalicije *Izaberi promenu* – Ujedinjena opozicija Kikinde.

⁵⁰ U stavu 12 [Opšteg komentara 25](#) Komiteta UN-a za ljudska prava na član 25 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima pozivaju se države članice da preduzmu pozitivne mere kako bi biračima omogućile da donesu informisanu odluku. Dalje, u smernici I.3.3.1.b [Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima](#) Venecijanske komisije navodi se da „državni organi [...] moraju [...] omogućiti biračima da se upoznaju sa listama i kandidatima koji se kandiduju na izborima, na primer putem odgovarajućeg obaveštenja“.

⁵¹ Javni funkcioneri ne smeju koristiti javne resurse za promociju političkih stranaka i kandidata, niti smeju promovisati stranku tokom sastanaka na kojima učestvuju kao javni funkcioneri. Javni funkcioneri, osim poslanika u Narodnoj skupštini, pokrajinskim i lokalnim skupštinama, dužni su da u svakoj prilici obaveste javnost da li izražavaju stav javnog organa ili političke stranke.

⁵² Na primer, 18. maja, *TV Prva* i *Happy TV* su izvestile o događaju na kojem je Siniša Mali, ministar finansija i kandidat za Skupštinu grada Beograda i za opštinu Zvezdara u Beogradu, predstavio planove za izgradnju ili rekonstrukciju novih muzeja u Beogradu. Ministar Mali i predsednik Vučić obišli su 13.maja radove na projektu EXPO 2027 (*TV Pink*). Ministar Mali najavio je 20.maja završetak postavljanja šipova za EXPO kompleks i početak radova na izgradnji Nacionalnog stadiona (*RTS1, TV Prva*). Mali je izjavio 22. maja da će uskoro biti postavljen kamen temeljac za novu fabriku u Čačku, koja će zaposliti 800 ljudi (*TV Galaksija 32*). Milun Todorović, gradonačelnik Čačka i kandidat za novi mandat je 25. maja prisustvovao otvaranju muzeja i razgovarao o budućim otvaranjima (*TV Prva*).

⁵³ U stavu 5.4 [Dokumenta iz Kopenhagena](#) iz 1990. godine poziva se na „jasno razgraničavanje između države i političkih stranaka“. U stavu 7.7 se od država članica OEBS-a zahteva „da obezbede da zakon i javna politika dozvoljavaju sprovođenje političkih kampanja na fer i slobodan način i u atmosferi u kojoj nijedna administrativna aktivnost, nasilje niti zastrašivanje ne zabranjuju političkim strankama i kandidatima da slobodno predstavljaju svoje stavove i kvalifikacije, niti sprečavaju birače da se informišu i raspravljaju o njima ili da glasaju bez straha od odmazde.“

predsednika SNS-a 2023. godine; međutim, sve SNS liste širom zemlje nosile su njegovo ime.⁵⁴ Predsednik i vodeći vladini zvaničnici često su se pojavljivali na izbornim plakatima, u televizijskim spotovima i na izbornim skupovima, uz značajnu medijsku pažnju i promociju njihovih dostignuća, uključujući i pitanja od nacionalnog značaja i susrete sa stranim zvaničnicima.⁵⁵ Većina gradskih uličnih lampi u Beogradu imala je varijaciju gradskog grba sa imenom predsednika i brojem SNS liste.

U skladu sa obavezama koje propisuje OEBS, treba preduzeti mere kojima bi se obezbedila odvojenost države i stranke, kao i nepristrasnost javne uprave tokom kampanje.

MPI ODIHR-a je dobila brojne navode o pritiscima na zaposlene u javnom sektoru, uključujući i one koji su zaposleni na određeno vreme, da prisustvuju javnim događajima i mitinzima i da glasaju za vladajuću SNS, što je izazvalo zabrinutost o sposobnosti birača da glasaju slobodno i bez straha od odmazde.⁵⁶ Značajan broj kandidata na listama SNS-a koji se nalaze na visokom položaju u državnim institucijama i preduzećima navodno je zloupotrebilo svoje položaje kako bi uticali na izborno opredeljenje zaposlenih u javnom sektoru i drugih birača;⁵⁷ zloupotreba javnog položaja za promovisanje kandidature je suprotna međunarodnim standardima.⁵⁸ Nekoliko sagovornika je spomenulo "kapilarno glasanje", gde svaki zaposleni u javnom sektoru mora da obezbedi određeni broj glasova među rodbinom i prijateljima. Sagovornici su takođe izvestili MPI ODIHR-a o slučajevima kupovine glasova, posebno ranjivih grupa, kao i o trgovini medicinskim uslugama koje su kandidati koji su bili na upravljačkim pozicijama u javnim zdravstvenim institucijama nudili biračima.⁵⁹

⁵⁴ OCD FERKA i narodni poslanici opozicije pokrenuli su žalbu sa ciljem da je predaju Ustavnom суду, tvrdeći da je predsednik prekršio Ustav jer se njegovo ime koristi na listama SNS. SNS je napomenula da je naziv liste DS-a na lokalnim izborima 2008. godine glasio „Evropski Beograd – Boris Tadić“, sa imenom tadašnjeg predsednika Srbije.

⁵⁵ Uključujući posete predsednika Narodne Republike Kine, zvaničnika Sjedinjenih Američkih Država, Evropske unije, Ukrajine, Ruske Federacije i drugih zemalja, kao i govore predsednika u Generalnoj skupštini Ujedinjenih nacija i njegove diplomatske aktivnosti vezane za sprečavanje usvajanja Rezolucije Generalne skupštine Ujedinjenih nacija kojom se proglašava Međunarodni dan sećanja na žrtve genocida u Srebrenici.

⁵⁶ Slučajevi pritiska na zaposlene u javnom sektoru prijavljeni MPI ODIHR-a u Beogradu, Čačku, Kikindi, Nišu, Novom Sadu, Raški, Somboru, Subotici, Vršcu i Zrenjaninu. U stavu 19 [Opšteg komentara 25](#) Komiteta za ljudska prava UN na član 25 ICCPR-a navodi se: „lica koja imaju pravo glasa moraju biti slobodna da glasaju za bilo kog kandidata na izborima, za ili protiv bilo kojeg predloga podnetog na referendumu ili plebiscitu, kao i slobodna da podrže ili se suprotstave vlasti, bez neprimerenog uticaja ili prisile bilo koje vrste kojom bi se promenilo ili ograničilo slobodno izražavanje volje birača. Birači treba da budu u mogućnosti da formiraju mišljenja nezavisno, slobodni od nasilja ili pretnji nasiljem, prisile, podsticaja ili manipulativnog uplitanja bilo koje vrste“. Videti takođe stav 7.7 [Dokumenta iz Kopenhagena](#) OEBS-a iz 1990. godine.

⁵⁷ Uključujući zaposlene na visokim pozicijama u službama socijalne zaštite, zdravstvenim ustanovama, javnim komunalnim preduzećima, školskim upravama i upravama obdaništa.

⁵⁸ U stavu 16 [Opšteg komentara broj 25](#) Komiteta za ljudska prava UN na član 25 ICCPR-a navodi se: „Ako postoje opravdani razlozi da se određene izborne funkcije smatraju nespojivim sa obavljanjem određenih položaja ((npr. sudstvo, visoki vojni položaji, javne službe), mere za izbegavanje sukoba interesa ne bi trebalo nepotrebno da ograniči prava zaštićena stavom b“ U slučaju [Brike protiv Latvije](#) (2000), Evropski sud za ljudska prava (ESLJP) je zaključio da je isključenje državnih službenika kao kandidata predstavljalo proporcionalan odgovor na zahtev za nezavisnost državne službe. U slučaju [Gitonas i drugi protiv Grčke](#) (1997), ESLJP je naveo: „Diskvalifikacija je služila dvostrukoj svrsi, koja je od ključnog značaja za pravilno funkcionisanje i očuvanje demokratskih režima, a to su obezbeđivanje jednakih sredstava uticaja za kandidate različitih političkih opredeljenja i zaštita biračkog tela od pritisaka nosilaca javnih funkcija.“ Videti takođe i slučaj ESLJP-a [Ahmed i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva](#) (1998).

⁵⁹ Biračima su navodno nuđeni, između ostalog, i gotovina i paketi sa namirnicama na kojima je bilo odštampano ime predsednika. Posmatrači MPI ODIHR-a su dobili navode o kupovini glasova u Bačkoj Topoli, Beloj Crkvi, Grockoj, Čačku, Kikindi, Kotežu, Paliluli, Subotici i Zrenjaninu. Takođe su se pojavili navodi o „VIP listama“ za operacije, hemoterapije, besplatne medicinske pregledе i druge medicinske usluge. Na primer, u Zrenjaninu, sagovornici MPI ODIHR-a su tvrdili da se liste čekanja u bolnicama i pregledi za hemoterapiju prodaju za glasove.

Kako bi se spričila zloupotreba javne funkcije i pritisak na zaposlene u javnom sektoru i druge birače, nosioci rukovodećih položaja u javnim institucijama i javnim preduzećima zakonom bi trebalo da budu obavezani da u slučaju kandidature na izborima privremeno podnesu ostavke na svoju funkciju, što bi bilo u skladu sa međunarodnim standardima.

Nakon raspisivanja izbora, nekoliko opština, uključujući privremene vlasti grada Beograda, ponudile su programe socijalne zaštite, što je podiglo zabrinutost da je došlo do zloupotrebe državnih resursa.⁶⁰ Ovakve prakse su suprotne međunarodnim dobrim praksama.⁶¹

Kako bi se spričila zloupotreba državnih resursa, mogla bi se razmotriti zabrana najavljivanja i sprovođenja vanrednih programa socijalne zaštite i javnih infrastrukturnih projekata, nakon poziva za izbore.

Intenzitet kampanje se povećao nakon podnošenja i proglašenja izbornih lista ali je generalno bio niskog intenziteta, sa ograničenim plaćenim reklamama, sa izuzetkom kampanje SNS-a, koja je bila vidljiva širom zemlje. Aktivnosti kampanje koje se tradicionalno sprovode uživo podrazumevale su štandove, male mitinge, bilborde, deljenje letaka i rekvizita sa amblemom političke stranke, kao i kampanju od vrata do vrata. Neki od materijala koji su korišćeni u kampanji, uključujući i one kojima se pozivalo na bojkot izbora, nisu imali zakonom propisane oznake. Zakon ne previđa obavezu da vlasti odrede javna mesta gde izborni učesnici mogu postavljati svoje promotivne plakate, koji su bili postavljeni u javnim i privatnim prostorima.

Kako bi se omogućilo biračima da donesu informisanu odluku, vlasti bi mogle razmotriti obezbeđivanje javnih štandova ili drugih mesta na kojima izborni učesnici mogu postavljati izborne plakate.

Iako su kandidati održali ograničen broj izbornih skupova, neki od njih nisu vodili izbornu kampanju; mnogi sagovornici MPI ODIHR-a tvrdili su da ti kandidati nisu imali stvarnu namjeru da učestvuju na izborima, već su pokušali da imenuju članove u izborne komisije kako bi uticali na njihovo odlučivanje.

Teme kampanje su uključivale lokalnu infrastrukturu, škole, pitanja životne sredine, korupciju, a u Beogradu je bilo reči o unosnim javnim tenderima za infrastrukturne projekte uoči EXPO 2027. Politički diskurs, kako na internetu tako i uživo, pao je u drugi plan u odnosu na teme od nacionalnog značaja u okviru kojih su zvanici promovisali diplomatske napore u vezi sa Kosovom⁶², nacrtom rezolucije UN o Srebrenici i održavanjem geopolitičke ravnoteže. Akteri opozicije su se takođe fokusirali na izborne uslove i na potrebu da se pojača integritet samog izbornog procesa. Ton kampanje je postajao sve negativniji kako se dan izbora približavao.

---

⁶⁰ Gradska uprava Beograda je masovno postavljala bilborde koji oglašavaju isplatu od 20.000 RSD (171 EUR) za svako dete u osnovnoj ili srednjoj školi i besplatan pristup opštinskim bazenima, kao i organizovanje besplatnih kulturnih aktivnosti u trajanju od dva meseca, što nije uobičajena praksa. Druge opštine su postavile plakate koji reklamiraju besplatne časove engleskog jezika i računara za starije osobe i mlade, kao i besplatne izlete.

⁶¹ U stavu II. B. 1.3 Zajedničkih [smernica](#) Venecijanske komisije za sprečavanje i reagovanje na zloupotrebu administrativnih resursa tokom izbornih procesa preporučuje se da "tokom kampanja ne treba objavljivati važne najave koje su povezane sa ili imaju za cilj stvaranje pozitivne percepcije prema određenoj stranci ili kandidatu."

⁶² Svako pozivanje na Kosovo, bilo da se radi o teritoriji, institucijama ili stanovništvu, u ovom kontekstu treba shvatiti u potpunoj saglasnosti sa [Rezolucijom](#) 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija.

U kampanji je učestvovalo i nekoliko političarki, dok je temama rodne ravnopravnosti, mlađih i osoba sa invaliditetom data ograničena pažnja. Na događajima organizovanih tokom same kampanje koje je misija posmatrala, žene su činile oko 37 procenata govornika i polovinu publike.⁶³

Aktivnosti kampanje koje su se sprovodile na društvenim mrežama nisu regulisane. Učesnici na izborima bili su aktivni na društvenim mrežama, uključujući *Facebook*, *X*, i *Instagram*, gde su promovisali svoje izborne programe koristeći video snimke i objave.⁶⁴ Oni koji su pozivali na bojkot izbora nastavili su da kritikuju predsednika i vlast koristeći iste alate.⁶⁵ U periodu između 1. maja i izbornog dana, na osam profila predstavnika vladajuće Srpske napredne stranke na *Facebook*-u i *X* platformi zabeležena je najveća aktivnost (oko milion interakcija). Nalozi dvanaest najprominentnijih opozicionih aktera su zajedno imali 228,00 interakcija. MPI ODIHR-a je primetila najmanje jedan slučaj dezinformacija, naime „deep fake“ video zapis panel diskusije na jednoj televiziji koji je iskorišćen za diskreditovanje jednog kandidata za gradonačelnika Beograda.

Na nekim zvaničnim nalozima na društvenim mrežama javnih institucija, uključujući i naloge gradonačelnika i opština, primećene su objave o kampanji i stranačkim aktivnostima, što je izazvalo zabrinutost zbog potencijalne zloupotrebe državnih resursa tokom izborne kampanje.⁶⁶

Zakonom bi trebalo jasno definisati pravila za onlajn kampanju, uključujući i onu koju vode javne institucije i zvaničnici. Odgovorna nadležna institucija trebalo bi da bude ovlašćena da prati kampanje kandidata i drugih aktera, sa efikasnim i proporcionalnim mehanizmima za sankcionisanje prekršaja.

IX. FINANSIRANJE IZBORNE KAMPANJE

Finansiranje kampanje je pre svega regulisano Zakonom o finansiranju političkih aktivnosti (ZFPA) iz 2022. godine i Zakonom o sprečavanju korupcije iz 2019. godine (poslednji put izmenjenom 2022. godine). Ranije dugogodišnje preporuke ODIHR-a odnose se na ograničenje sredstava za finansiranje kampanje, pravila za sprovođenje kampanje od strane trećih lica, efikasne mehanizme nadzora, sistem odgovarajućih sankcija i efikasnu raspodelu javnih resursa. Nedostaci u zakonima i ograničeno sprovođenje zakonodavnog okvira generalno smanjuju transparentnost i odgovornost u kontekstu finansiranja kampanje i podržavaju ravnopravno učešće na izborima.

Političke stranke zastupljene u Narodnoj skupštini ili jedinicama lokalne samouprave imaju pravo na godišnje finansiranje iz javnih sredstava srazmerno svojim rezultatima na prethodnim izborima; ova sredstva se takođe mogu koristiti u svrhu finansiranja kampanje, što su mnoge stranke i učinile prebacivanjem redovnih sredstava na svoje račune za finansiranje kampanje. Podnosioci izbornih

⁶³ MPI ODIHR-a je posmatrala 16 događaja tokom kampanje, koje je organizovalo 8 lista, stranaka i pokreta podrške na 7 lokacija.

⁶⁴ Na osnovu Biblioteke oglasa na *Facebook*-u, od raspisivanja izbora do 31. maja, učesnici na izborima su potrošili oko 113.000 evra na oglašavanje, od čega je SNS potrošila 78.000 evra, a Savez vojvodanskih Mađara 14.000 evra, dok je koalicija Biram potrošila 7.000 evra. Dve organizacije Pристојна Srbija i Ponosna Srbija su potrošile 12.000 evra deleći sadržaj koji je postavila SNS u kojem se hvale njena postignuća i video snimke kritički nastojene prema opoziciji.

⁶⁵ MPI ODIHR-a pratila je društvene mreže glavnih učesnika na ovim izborima i lidera većih političkih stranaka, kao i odabranih opština. Misija je sprovedla kvalitativnu analizu govora mržnje, zapaljivog govora ili uvredljivih komentara, kao i prisustvo dezinformacija i sličnog narativa.

⁶⁶ Transparentnost Srbija podnela je nekoliko prijava Agenciji za sprečavanje korupcije (ASK), koje su odbijene. Zakon propisuje izricanje upozorenja, novčanih kazni od strane ASK-a i smenu javnih službenika u skladu sa presudama suda.

lista takođe dobijaju javna sredstva za sprovođenje kampanje.⁶⁷ Javna sredstva se raspoređuju proporcionalno svim učesnicima koji osvoje najmanje 1 procenat glasova. Učesnici mogu primiti avans od 40 procenata, ako polože depozit jednak iznosu prve rate. Suprotno prethodnoj preporuci ODIHR-a, isplata javnih sredstava nije uslovljena proverom zakonitosti finansiranja kampanje.

Učesnici na izborima mogu finansirati svoje kampanje i novčanim i nenovčanim donacijama, članarinama, sopstvenim sredstvima, kreditima i zajmovima; zabranjene su donacije iz različitih izvora.⁶⁸ Gornja granica donacija pravnih lica i dalje je visoka što je u suprotnosti prethodnim preporukama ODIHR-a.⁶⁹ Većina sagovornika MPI ODIHR-a je izjavila da redovna sredstva političkih stranaka, a ne donacije, čine glavni izvor sredstava koja se koriste u finansiranju kampanja i da donatori oklevaju da sponzorišu kampanje jer se plaše odmazde.⁷⁰

Suprotno dugogodišnjoj preporuci ODIHR-a, ne postoji ograničenje troškova u kampanji, što dovodi do nejednakosti među izbornim učesnicima i potencijalnog neprimerenog uticaja na birače kroz prekomerno trošenje u kampanji.⁷¹

Kako bi se sprečio neprimereni uticaj na birače, treba uvesti razumna ograničenja troškova kampanje i razmotriti smanjenje gornje granice za donacije pravnih lica.

Agencija za sprečavanje korupcije (ASK) je ovlašćena da nadgleda političko finansiranje stranaka i sprečava zloupotrebu državnih resursa. Rok za dostavljanje preliminarnih izveštaja o finansiranju kampanje je bio 26. maj, što je u skladu sa zakonom, a izveštaji se odnose na period od dana raspisivanja izbora do 15 dana pre izbornog dana. Iako su ovi izveštaji objavljeni na veb-sajtu ASK-a, periodom izveštavanja obuhvaćen je samo deo troškova kampanje, a većina je ostala neobjavljena.⁷² Pored toga, vreme podnošenja i objavljivanja izveštaja umanjuje mogućnost javnog nadzora.

Da bi se poboljšala transparentnost i dostupnost informacija biračima, period obuhvaćen preliminarnim finansijskim izveštavanjem o kampanji treba produžiti da obuhvati period bliži danu izbora.

Zakon zahteva da svaki politički subjekat dostavi preliminarni i konačni izveštaj o finansiranju kampanje. Prema tumačenju koje je dostavila Agencija za sprečavanje korupcije (ASK), od svakog

---

⁶⁷ To je iznos od 0,07 procenata poreskih prihoda godišnjeg budžeta odgovarajuće jedinice lokalne samouprave. Kandidati su morali da obaveste odgovarajuću LIK o nameri da koriste javna sredstva. Ukupni iznos javnog finansiranja dodeljenog za izbore za Skupštinu grada Beograda bio je oko 76 miliona RSD (638.400 EUR). Prva isplatom 40 procenata te sume raspodeljeno je ravnomerno među 14 proglašenih lista.

⁶⁸ Zabranjene su donacije iz anonimnih izvora, inostranih i državnih izvora, od neprofitnih organizacija, sindikata i verskih organizacija, kockarske zajednice, kao i putem trećih lica. Pravna ili fizička lica koja imaju ugovore o javnim nabavkama isto tako ne mogu donirati tokom perioda trajanja njihovih ugovora i u periodu od dve godine nakon završetka ugovora.

⁶⁹ Gornja granica iznosa donacija za pojedince i pravna lica je 10 odnosno 30 prosečnih mesečnih zarada. U izbornoj godini se ovi iznosi dupliraju, te je gornja vrednost za pravna lica 5.647.500 dinara (oko 48.000 evra) za 2024. godinu. Prosečna mesečna zarada je iznosila 86,007 dinara. Donacije čiji iznos premašuje iznos prosečne mesečne zarade mora se prikazati na veb-sajtu podnosioca liste, u roku od osam dana od njenog dobijanja. Videti [Zajedničko mišljenje](#) ODIHR-a i Venecijanske komisije iz 2022. godine o ustavnom i zakonodavnom okviru kojima se uređuje funkcionisanje demokratskih institucija.

⁷⁰ ZFPA propisuje da donatori mogu da budu predmet poreskih inspekcija ali ne postoje jasni kriterijumi za to, što ih odvraća od doniranja sredstava.

⁷¹ Na primer, troškovi SNS-a za plaćeno TV oglašavanje procenjeni su na 7 miliona EUR. Videti član 9 Preporuke [Rec\(2003\)4](#) Komiteta ministara državama o zajedničkim pravilima protiv korupcije u finansiranju političkih partija i izbornih kampanja.

⁷² Po prijavi Transparentnosti Srbije, u kojoj se tvrdi da SNS nije prijavila brojne troškove tokom perioda za izveštavanje, ASK je utvrdila da će uzeti u razmatranje ovu prijavu nakon dana izbora tokom kontrole preliminarnih i konačnih izveštaja.

učesnika je zahtevano da ima poseban bankovni račun za kampanju u svakoj jedinici lokalne samouprave i da podnese poseban izveštaj, što ukupno iznosi 483 bankovna računa i odgovarajuća izveštaja za te izbore. Međutim, većina učesnika je obavestila MPI ODIHR-a da je veći deo prihoda i rashoda kampanje bio centralizovan.⁷³ Do 1. juna, na veb-sajtu ASK-a objavljeno je oko 300 preliminarnih izveštaja o finansiranju kampanje, dok je ASK obavestio MPI ODIHR-a da neki učesnici nisu dostavili ove izveštaje.

Radi veće transparentnosti, mogla bi se razmotriti mogućnost da izborni učesnici podnose izveštaje o prihodima i rashodima kampanja svih jedinica lokalne samouprave putem jednog namenski određenog bankovnog računa.

Konačni izveštaji o finansiranju kampanje morali su biti podneti u roku od 30 dana od dana objavljivanja konačnih rezultata izbora. ASK je jedino obavezana da objavi svoje zaključke o preliminarnim i konačnim izveštajima o finansiranju kampanje u roku od 120 dana od roka za

njihovo podnošenje, što dovodi do smanjene transparentnosti procesa. Uprkos ranijoj preporuci ODIHR-a, ne postoji sankcionisanje netačnog izveštavanja.⁷⁴

Za ove izbore ASK je rasporedila 44 posmatrača na terenu da prikupljaju informacije o troškovima kampanje, što se odnosilo i na troškove izbornog materijala, organizacije skupova i korišćenja interneta. Nekoliko sagovornika MPI ODIHR-a je reklo da nema poverenja u ASK jer nema proaktivn pristup u rešavanju navodnih kršenja.⁷⁵

Agencija za sprečavanje korupcije trebalo bi da bude zakonski obavezana da proaktivno identifikuje kršenja tokom izbornih kampanja, i to u pravovremenom roku.

X. MEDIJI

A. MEDIJSKO OKRUŽENJE

Izborna kampanja se odvijala u dinamičnom ali polarizovanom medijskom okruženju, obeleženom sistemskim izazovima u vezi sa slobodom medija. Brojni mediji nadmeću se na relativno malom medijskom tržištu, mnogi od njih su i finansijski ograničeni. Nedavnim izmenama u Zakonu o javnom informisanju i medijima, želi se unaprediti transparentnost i pravičnost javnog finansiranja medijskih projekata. Međutim, nova pravila još uvek nisu u potpunosti primenjena.⁷⁶ Televizija i

⁷³ Većina učesnika je obavestila MPI ODIHR-a da su se koristili redovnim finansijskim sredstvima svojih stranaka, pri čemu su troškovi za konsultante u kampanji i TV reklame bili centralizovani.

⁷⁴ U stavu 272, [Smernica ODIHR-a i Venecijanske komisije za regulativu o političkim strankama](#) iz 2020. godine navodi se da je sankcionisanje potrebno primenjivati na političke stranke za koje se ustanovi da su prekršile relevantne zakone i propise i treba da služe kao sredstvo odvraćanja političkih stranaka da to čine. Osim toga, pored sprovođenja, sankcije moraju uvek biti objektivne, efikasne i srazmerne datom prekršaju.

⁷⁵ U svom [Četvrtom periodičnom izveštaju](#) od 18. marta 2024. godine, u okviru svojih završnih zapažanja o četiri periodična izveštaja, Komitet za ljudska prava UN je izrazio žaljenje zbog nedovoljnih informacija koje je dostavila Srbija o mehanizmima kojima se garantuje nezavisnost Agencije i nedovoljno informacija o slučajevima umešanosti visokih javnih funkcionera u slučajevu korupcije, i preporučio je jačanje nadležnosti i nezavisnosti ASK.

⁷⁶ Zakonodavnim promenama uvedeni su, između ostalog, jedinstveni informacioni sistem za praćenje i nadzor sufinansiranih projekata, obavezno javno izveštavanje i spoljne evaluacije. Ministarstvo informisanja i telekomunikacija je 13. maja 2024. godine [objavilo](#) da 42 lokalne samouprave nisu uspele da raspisu javne tendere za medijske projekte propisane zakonom. Neki lokalni mediji su izrazili zabrinutost ODIHR-u zbog nejasnih dodela javnih sredstava što može dovesti do smanjenog kritičkog izveštavanja zbog straha od gubitka ovih sredstava. Pored toga, mnogi sagovornici MPI ODIHR-a naveli su da kod javnog finansiranja medija treba dati primat kvalitetnom novinarstvu.

dalje dominira medijskim tržištem i ostaje glavni izvor vesti, a onlajn mediji su preuzeли primat nad štampanim medijima. Raznovrsnost sadržaja je ograničena političkim i ekonomskim uticajima, a medijske kuće reflektuju izraženu polarizaciju u društvu.⁷⁷

Javni medijski servis, nacionalna *Radio-televizija Srbije* (RTS) i regionalna *Radio-televizija Vojvodine* (RTV) je pretežno finansiran iz takse za javni medijski servis. Članove upravnih odbora javnog servisa imenuje Regulatorno telo za elektronske medije (REM) na period od pet godina. U 2022. godini, REM je obnovio licence za emitovanje putem terestričkog prenosa za komercijalne televizije *TV Pink*, *Happy TV*, *TV Prva* i *TV B92*, dok je dodela pete licence u toku od decembra

2022. godine.⁷⁸ Kao rezultat toga, televizijski kanali kritični prema vlasti i vladajućoj stranci dostupni su samo preko kablovskih operatera, često sa ograničenim dometom.

Dugogodišnje zabrinutosti u vezi sa medijima uključuju pretnje i zastrašivanja novinara, nekažnjavanja zločina počinjenih nad njima, strateške tužbe protiv istraživačkog novinarstva, centralizaciju vlasništva nad medijima i nedoslednu primenu zakonodavstva. Udruženja novinara i međunarodne organizacije izrazile su ozbiljnu zabrinutost zbog napada na novinare pre i tokom dana izbora.⁷⁹ Sagovornici MPI ODIHR-a primetili su da pogoršano medijsko okruženje dovodi do autocenzure u kritičkom izveštavanju i tabloidnog novinarstva.⁸⁰

Vlasti bi trebalo da osude napade na novinare, sprovedu mere za njihovu zaštitu i spreče nesankcionisanje napada pravovremenim i nezavisnim istragama kojima bi se počiniovi priveli pravdi. Dodatne korake treba preduzeti kako bi se medijski radnici zaštitili od zloupotrebe tužbi za

⁷⁷ Na osnovu izveštaja [Nacije u tranzitu Freedom House-a](#), ocena nezavisnih medija je pala sa 4,00 u 2014. godini na 2,75 u 2024. godini. U izveštaju [Indeksa slobode svetske štampe](#) za 2024. godinu organizacije Reporteri bez granica, Srbija se od 180 zemalja nalazi na 98. mestu u poređenju sa 54. mestom u 2014. godini.

⁷⁸ U 2022. godini, REM je raspisao tender za petu licencu, ali nije u roku doneo odluku.. Kao odgovor na proteste i tužbu podnosioca zahteva, REM je jednostrano obustavio proces i izjavio da nijedna licenca neće biti dodeljena dok traje sudski spor. Evropska komisija je u svom [Izveštaju o Srbiji za 2023.](#) godinu navela da peta licenca „još uvek nije dodeljena, bez kredibilnog objašnjena“.

⁷⁹ SafeJournalist mreža, partneri iz EU platforme Medijska sloboda brzi odgovor (MFRR) i Koalicija za slobodu medija 30. maja [osudili](#) su postojeće pritiske i napade na novinare u Srbiji, nakon napada koji se nedavno dogodio u Beogradu, i strateških tužbi protiv istraživačkih novinara. Portal [Mapping Media Freedom izvestio](#) je o fizičkom napadu na novinara tokom izveštavanja o događajima na dan izbora u Novom Sadu. Na [Platformi za bezbednost novinara Saveta Evrope](#) zabeleženo je osam aktivnih upozorenja u 2024. godini u vezi sa napadima na fizičku bezbednost novinara (3), uznemiravanjem (3), pritvaranjem (1) i nekažnjavanjem (1). U okviru Godišnjeg izveštaja o aktivnostima Stalne radne grupe za bezbednost novinara za 2023. godinu [navodi se](#) da se u manjoj meri popravila statistika u vezi sa brojem napada i slučajeva u kojima je pokrenut postupak, međutim Nezavisno udruženje novinara Srbije (NUNS) je već početkom 2024. godine [zabeležilo](#) 52 napada na novinare, kao i porast broja strateških tužbi protiv novinara. U [Četvrtom periodičnom izveštaju](#) za Srbiju, Komitet za ljudska prava UN-a ističe zabrinutost „u vezi sa prijavom povećanog stepena zastrašivanja, učestalih kampanja blaćenja i napada na branitelje ljudskih prava, aktiviste, vođe opozicije i novinare, uključujući i strateške i neopravdane tužbe. U stav 23. [Generalnog komentara 34](#) iz 2011. godine o članu 19 ICCPR-a poziva se da svi napadi na novinare budu „temeljno istraženi u pravovremenom roku i da počiniovi budu procesuirani“.

⁸⁰ [Izveštaj za 2023.](#) godinu o stanju slobode medija i bezbednosti novinara u Srbiji, koji je sprovedla Evropska federacija novinara u saradnji sa Udruženjem novinara Srbije (UNS) i Nezavisnim udruženjem novinara Srbije (NUNS), otkrio je da je više od polovine srpskih novinara doživelo autocenzuru. Apelacioni sud u Beogradu potvrđio je 7.juna presudu protiv istraživačkog novinarskog portala Mreža za istraživanje kriminala i korupcije (KRIK) zbog kršenja prepostavke nevinosti čoveka kome je suđeno za organizovanje kriminalne grupe. KRIK [tvrdi](#) da su ove tužbe, uključujući i 16 drugih aktuelnih predmeta, strateške tužbe protiv učešća javnosti (SLAPP), sa ciljem da se izvrši pritisak na medije.

klevetu tako što će se neosnovani slučajevi brzo odbacivati, dodeljivati troškovi postupka i odštete, i izricati odvraćajuće kazne onima koji pokreću takve postupke.

B. PRAVNI OKVIR I NADZOR NAD MEDIJIMA

Pravni okvir generalno pruža dobru osnovu za omogućavanje i zaštitu slobode izražavanja i slobode medija. Uprkos izmenama i dopunama usvojenim da bi se zakoni uskladili sa direktivama EU, zakonske izmene medijskih zakona koje su izvršene u oktobru 2023. godine dovele su do zabrinutosti među udruženjima novinara. Ova zabrinutost proističe iz toga što nisu imenovani novi članovi Saveta Regulatornog tela za elektronske medije (REM) uprkos revidiranom mehanizmu za njihovo imenovanje, zbog nepostojanja odredbi kojima se nameću etički standardi medijima koji dobijaju javna sredstva, kao i zbog odredbi kojima se dozvoljava da država bude suvlasnik privatnih medija.⁸¹

Prema Zakonu o elektronskim medijima, pružaoci audio-vizuelnih usluga treba da obezbede pravičnu zastupljenost kandidata i moraju se pridržavati propisa kao što su zabrana političkog oglašavanja van izbornih perioda, objavljivanje tarifa za političko oglašavanje pre početka kampanje, pružanje nediskriminatornog izbornog izveštavanja, jasno označavanje izbornih programa i objavljinje detaljnih metodologija korišćenih za istraživanje javnog mnjenja.

REM je 7. maja usvojio novi Pravilnik o načinu izvršavanja obaveza pružalaca medijskih usluga tokom izborne kampanje, koji je stupio na snagu 18. maja, samo dve nedelje pre izbora. Propisi su uglavnom ostali nepromenjeni u odnosu na prethodne izbore.⁸² Pozitivna strana ovoga je to što će ovaj pravilnik važiti za sve pružaoce medijskih usluga, a ne samo za javni medijski servis. REM nije objavio svoj plan za praćenje medija za 2024. godinu, niti poseban plan za izbore održane 2. juna.⁸³ Dan nakon izbora, 3. juna, REM je održao vanrednu sednicu na kojoj je zatraženo od Ustavnog suda da proceni ustavnost odredbe Zakona o elektronskim medijima koja nalaže razrešenje njegovih članova do 4. novembra 2024. godine.

REM je pratilo usklađenost i poštovanje zakona od strane pružalaca audio-vizuelnih usluga i postupao samo po podnetim prijavama. Tokom trajanja izbora, dobio je 7 prijava u vezi sa medijskim izveštavanjem, ali nije javno odgovorio na njih pre dana izbora. REM je sistematski pratilo rad osam pružalaca audio-vizuelnih usluga, kao i druge u slučaju podnete prijave na njihov rad, ali nije objavio zaključke o praćenju pre dana izbora. Ovo je ukazivalo na stalne probleme u efikasnom nadzoru medijskog izveštavanja i pravovremenom rešavanju mogućih prekršaja. Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su izjavili da nemaju poverenje u REM.

Nezavisnost i efikasnost Regulatornog tela za elektronske medije treba dodatno unaprediti, uz jasno definisane njegove nadležnosti tokom predizbornih kampanja. Trebalo bi uložiti napore kako bi se poboljšalo poštovanje zakonskih rokova, efikasno rešavale žalbe, obezbedilo efikasno praćenje medijskog sadržaja i očuvala transparentnost u radu ovog tela.

⁸¹ Evropska komisija, iako priznaje pomak u zakonodavstvu sa izmenama i dopunama medijskih zakona u 2023. godini, u svom [izveštaju za 2023. godinu](#) navodi da "zakonodavni proces nije u potpunosti bio usklađen u sa pravnim tekovinama EU i evropskim standardima" i da je u periodu izveštavanja ostvaren ograničen napredak "u oblasti slobode izražavanja. Media Freedom Rapid Response izrazio je [zabrinutost](#) zbog odredbe kojom bi se mogao olakšati povratak državnog suvlasništva u privatnim medijima, što je u suprotnosti sa Strategijom razvoja javnog informisanja, koju je vlada usvojila 2020. godine.

⁸² REM je 5. aprila pokrenuo [javnu raspravu](#) radi revidiranja 15 pravilnika, uključujući Pravilnik o načinu izvršavanja obaveza pružalaca medijskih usluga tokom izborne kampanje.

⁸³ Na osnovu Zakona o elektronskim medijima, REM je u obavezi da usvoji godišnji plan za praćenje medija do 20. decembra prethodne godine i da ga ažurira u roku od deset dana od raspisivanja izbora. REM je obavestio MPI ODIHR-a da od usvajanja zakona u novembru 2023. godine, nije bilo dovoljno vremena za sprovodenje ovih planova.

C. MEDIJSKI MONITORING MPI ODIHR-A [ZA DETALJNIJE INFORMACIJE POGLEDAJTE](#)

MPI ODIHR-a je prilikom praćenja medija uvidela da su se mediji sa nacionalnom pokrivenošću uglavnom bavili nacionalnim, regionalnim i međunarodnim temama, dok je izveštavanje o lokalnim temama ostalo marginalizovano.⁸⁴ Sagovornici MPI ODIHR-a su istakli da je nekoliko lokalnih medija izveštavalo o lokalnim izborima. Mediji sa nacionalnom pokrivenošću su često emitovali unapred snimljene materijale za izbornu kampanju političkih stranaka, što je bacilo senku na uređivački sadržaj i nije ga uvek jasno razlikovalo od vesti. Ova praksa podriva ulogu medija kao čuvara javnog interesa i protivreči profesionalnim standardima.⁸⁵ Mediji su objavili cenovnike za plaćeno političko oglašavanje, pri čemu su nudili popuste za one koji mogu da plate veći broj reklama. U medijima koji su praćeni emitovane su samo reklame koje je platila vladajuća stranka.⁸⁶ Sve u svemu, mediji sa nacionalnom pokrivenošću su u velikoj meri izveštavali o aktivnostima predsednika i vlade, čime su dodatno favorizovali jednu stranu.

Kako bi se podstakla uloga medija kao čuvara javnog interesa, medijske kuće treba da koriste svoju uredničku slobodu i da se uzdrže od korišćenja materijala, koje su proizvele političke stranke, u vestima i informativnim programima.

Javni medijski servis RTS i RTV nisu obezbedili besplatno vreme za predstavljanje učesnika na izborima. RTS i REM su obavestili MPI ODIHR-a da ne smatraju da obaveze obezbeđivanja besplatnog emitovanja važe za lokalne izbore, navodeći da nije praktično predstavljati sve političke stranke i koalicije koje učestvuju na lokalnim izborima.⁸⁷ Međutim, RTSI je 28. maja emitovao izbornu debatu u kojoj su učestvovala četiri predstavnika glavnih izbornih lista koje se nadmeću na ovim izborima u Beogradu, što je pozitivna stvar, a od 20. maja je emitovao pojedine razgovore sa glavnim kandidatima u Beogradu, Čačku, Požarevcu, Sremskoj Mitrovici i Zrenjaninu. Nažalost, RTSI nije omogućio pristup medijima za kandidate iz velikih gradova, Niša i Novog Sada. Sveukupno, RTSI je najveću zastupljenost u medijskom izveštavanju dao predsedniku (30 procenata) i nacionalnoj vradi (26 procenata), uglavnom izveštavajući u neutralnom tonu. Koalicija koju predvodi SNS dobila je 18 procenata često pozitivnog medijskog izveštavanja, dok su opozicione stranke dobine 24 procenata neutralnog ili pozitivnog medijskog izveštavanja. RTV je najveći deo neutralnog medijskog izveštavanja posvetila predsedniku (21 procenat), nacionalnoj vradi (37 procenata) i regionalnoj vradi (12 procenata), dok su opozicione stranke zajedno dobine 8 procenata neutralnog ili pozitivnog medijskog izveštavanja.⁸⁸

⁸⁴ U periodu između 6. maja i 2. juna, MPI ODIHR-a je pratila izveštavanje o političkim temama na šest televizijskih kanala sa nacionalnom frekvencijom (RTSI, RTVI, TV Pink, Happy TV, TV Prva, TV B92), na dnevnom nivou između 18.00 i 24.00 časova, kao i tokom vesti u udarnim terminima za dve kablovske televizije (NI i Nova S).

⁸⁵ U preporuci Saveta Evrope [CM/Rec \(2007\)15](#) o merama u vezi sa medijskim izveštavanjem o izbornim kampanjama, u stavu I.3 se preporučuje državama članicama da „obezbude efikasnu i jasnu odvojenost između kontrole medija i donošenja odluka o medijskom sadržaju, kao i između političke vlasti i njenog uticaja“.

⁸⁶ Koalicija koju predvodi SNS kupila je 8 sati i 53 minuta. Praćeni kablovski kanali NI i Nova S doneli su odluku da ne emituju plaćene političke reklame.

⁸⁷ U ZINP-u i Pravilniku REM-a o načinu izvršavanja obaveza pružalaca medijskih usluga tokom izborne kampanje ističe se da javni medijski servis mora da predstavi sve izborne liste u besplatnim i jednakim terminima emitovanja. Osim toga, Zakonom o javnim medijskim servisima je definisan javni interes koji podrazumeva „besplatno i jednakost predstavljanje političkih stranaka, koalicija i kandidata koji imaju potvrđene izborne liste za republičke, pokrajinske ili lokalne izbore, u vreme izborne kampanje“.

⁸⁸ Što se tiče opozicionih stranaka, RTSI je 7 procenata medijskog izveštavanja posvetio listi Biram, 5 procenata Kreni-Promeni i Mi – Snaga naroda, 4 procenata listi Udruženi za slobodan Novi Sad i 1 procenat za Mi – glas iz naroda. RTV je 3 procenata medijskog izveštavanja posvetila listi Udruženi za slobodan Novi Sad, 2 procenata Biram, a 1 procenat pokretu Kreni-Promeni.

Privatni pružaoci medijskih usluga su tokom praćenja pokazali različite obrasce medijskog izveštavanja. *TV Pink* je 37 procenata uglavnom pozitivnog medijskog izveštavanja posvetila predsedniku, 19 procenata nacionalnoj vladi, 33 procenata koaliciji koju predvodi SNS i 7 procenata opozicionim strankama, u velikoj meri u negativnom tonu. *Happy TV* i *TV B92* su vršile opsežno i često pozitivno izveštavanje o predsedniku (37 odnosno 65 procenata), nacionalnoj vladi (24 odnosno 14 procenata) i koaliciji koju predvodi SNS (34 odnosno 16 procenata), dok su opozicione stranke dobine manje od 5 procenata medijskog izveštavanja. *TV Prva* je većinu pozitivnog medijskog izveštavanja posvetila predsedniku (36 procenata), nacionalnoj vladi (15 procenata) i koaliciji koju predvodi SNS (30 procenata), dok je 8 procenata posvećeno svim opozicionim strankama zajedno. Sa druge strane, *N1* i *Nova S* su značajni procenat medijskog izveštavanja posvetile opozicionim strankama (37 odnosno 62 procenata), uglavnom u neutralnom tonu, sa ograničenim i kritičkim izveštavanjem o predsedniku (15 odnosno 5 procenata), nacionalnoj vladi (9 odnosno 15 procenata) i koaliciji koju predvodi SNS (24 odnosno 13 procenata). Medijsko izveštavanje o ženama u politici je minimalno, u proseku 10 procenata u svim praćenim medijima, što se ogleda i u njihovoj marginalizaciji u političkom životu.

XI. UČEŠĆE NACIONALNIH MANJINA

Ustavom i zakonom su prepoznate nacionalne manjine i garantuju se njihova prava. Trenutno su registrovana 24 Saveta nacionalnih manjina. Od 121 trenutno registrovane političke stranke, 72 stranke predstavljaju nacionalne manjine.⁸⁹ U trenutnom sazivu Narodne skupštine, 12 narodnih poslanika je izabrano sa lista nacionalnih manjina, a neki drugi poslanci koji su pripadnici nacionalnih manjina izabrani su iz redova vodećih stranaka. Tri člana nove vlade pripadaju nacionalnim manjinama, kao i nekoliko gradonačelnika, imenovanih i sa lista manjina i iz redova vodećih stranaka.⁹⁰

Zakonom su predviđene posebne mere za obezbeđivanje političkog učešća i zastupljenosti nacionalnih manjina. Naime, izbornim listama koje predstavljaju nacionalne manjine treba manji broj potpisa podrške da bi im lista bila proglašena i manji broj glasova da bi dobili sredstva javnog finansiranja, a izuzete su od cenzusa od tri procenta. U praksi, brojnije nacionalne manjine mogu ostvariti zastupljenost i bez ovih povlašćenih uslova. Zakon propisuje da u opštinama u kojima nacionalne manjine čine više od 15 procenata lokalnog stanovništva, glasački listići i materijali za sprovođenje izbora moraju biti izrađeni i na jeziku te nacionalne manjine.

Proglašeno je ukupno preko 100 lista nacionalnih manjina, za 53 od 90 održanih izbora.⁹¹ Od toga, 27 proglašenih lista u 24 opštine predstavljaju mađarsku manjinu, 13 lista u 11 opština – rusku manjinu, i 8 lista u 2 opštine – albansku manjinu. U Beogradu 4 od 14 lista predstavljaju nacionalne manjine, kao i 2 od 11 lista u Nišu i 3 od 14 lista u Novom Sadu.

⁸⁹ Bošnjake predstavlja 13 stranaka, Albance, Rome, Ruse i Slovake predstavlja po 7 stranaka, Mađare 6, Bugare i Vlahe po 4 stranke, Makedonce i Bunjevce po 3 stranke, Hrvate, Rusine, Crnogorce, Rumune i Grke po 2 stranke, i Gorance 1 stranka.

⁹⁰ Uključujući gradonačelnika Novog Pazara (Socijaldemokratska partija; SDP) i predsednike opština Ada (SNS), Bačka Topola (Savez vojvođanskih Mađara), Bosilegrad (Bugarška stranka „To smo mi – Vladimir Zaharijev“), Bujanovac (DS), Dimitrovgrad (SNS), Kanjiža (SVM/VMSZ), Kovačica (SNS), Preševo (Alternativa za promene), Senta (SVM/VMSZ), Sjenica (SDP), Tutin („Tutin na prvom mjestu“) i Žagubica (SNS).

⁹¹ Uključujući grad Beograd i osam beogradskih opština, grad Niš i pet niških opština, Adu, Apatin, Bač, Bačku Palanku, Bačku Topolu, Bački Petrovac, Bečej, Bosilegrad, Bujanovac, Čačak, Čoku, Jagodinu, Kanjižu, Kikindu, Kovačicu, Kovin, Mali Idjoš, Novu Varoš, Novu Crnja, Novi Bečej, Novi Kneževac, Novi Sad, Opovo, Odžake, Pančevo, Plandište, Požarevac, Preševo, Rumu, Sentu, Sjenicu, Sombor, Srbobran, Sremsku Mitrovicu, Suboticu, Svrlijig, Temerin, Tutin, Valjevo, Vrbas, Vršac, Zrenjanin, Žitište.

Primenom pravnih kriterijumima na osnovu kojih izborne komisije utvrđuju da li izborna lista predstavlja nacionalnu manjinu, nije sprečena zloupotreba ovih odredbi i pogodnosti u vezi sa njima.⁹² Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a napomenuli su da neke liste koje su proglašene kao liste nacionalnih manjina, nisu imale za cilj da promovišu nacionalnu manjinu, već da ostvare lakšu zastupljenost, da imenuju članove izbornih komisija i dobiju pristup javnom finansiranju. Neke liste nacionalnih manjina proglašene su u opštinama u kojima nije bilo ili je postojao mali broj članova te manjine.⁹³ U nekim opštinama, kandidati sa liste nacionalnih manjina izabrani su bez prelaska cenzusa, što je imalo odlučujući uticaj na rezultate izbora.⁹⁴

Treba razmotriti preispitivanje povlašćenih uslova po kojima se proglašava i zastupa lista nacionalne manjine.

XII. REŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

Zakonom je predviđeno brzo rešavanje sporova ali su potrebne dodatne mere kako bi se obezbedio potpuni pristup efikasnim pravnim lekovima.⁹⁵ Prigovori na odluke, činjenja i nečinjenja organa za sprovođenje izbora se dostavljaju LIK, a na njihove odluke se može uložiti žalba višim sudovima.⁹⁶ Odredbe koje se odnose na rešavanje sporova nalaze se na više mesta u zakonu i obezbeđuju podnosiocima lista široka ovlašćenja, dok za druge zainteresovane strane mogućnost podnošenja prigovora zavisi od predmeta spora.⁹⁷ Domaći posmatrači mogu podneti prigovore koji se odnose samo na njihovo pravo da posmatraju štampanje i primopredaju glasačkih listića. Pored toga, podnosioci prigovora mogu se žaliti na odbacivanje ili odbijanje prigovora od strane LIK, ali žalbe na odluke kojim se usvajaju prigovori ograničene su na direktna kršenja zakonskih interesa podnosioca prigovora. Ograničenja koja se odnose na vrstu predmeta koje mogu pokrenuti

⁹² U skladu sa članovima 137 i 138 Zakona o izboru narodnih poslanika (ZINP), izborna komisija može tražiti mišljenje nadležnog saveta nacionalnih manjina o tome da li se izborna lista kvalifikuje kao lista nacionalne manjine. Samo politička stranka nacionalne manjine ili koalicija stranaka nacionalnih manjina mogu podneti liste nacionalnih manjina. Lista gubi ovaj status ako nosilac ili kandidat pripada drugoj političkoj stranci koja nije manjinska, ili ako druge okolnosti nedvosmisleno ukazuju na nameru da se zaobiđe zakon.

⁹³ Na primer, u gradu Nišu su proglašene liste ruske i slovačke manjine sa 121 Rusom i 38 Slovaka; u Jagodini sa 27 Rusa i 7 Slovaka. U Valjevu, sa 34 Rusa, Ruska stranka i Evropska zelena stranka, obe registrovane kao stranke ruske manjine, osvojile su po jedan mandat sa 723 glasova (1,91 procenat) i 737 glasova (1,95 procenata). U Valjevu, sa 34 Rusa, Ruska stranka i Evropska zelena stranka, obe registrovane kao stranke ruske manjine, osvojile su po jedan mandat sa 723 glasova (1,91 procenat) i 737 glasova (1,95 procenata). U Čačku, sa 70 Rusa, lista Ruske stranke osvojila je mandat sa 488 glasova (1,06 procenata). Pogledajte rezultate popisa stanovništva iz 2022. godine prema [etničkoj pripadnosti za celu zemlju](#), kao i [po opštinama i gradovima](#).

⁹⁴ Broj glasova datih za listu nacionalne manjine povećava se za 35 procenata, ukoliko lista ne pređe cenzus od tri procenta. Zbog ovog "povećanja", kandidat Ruske stranke u Nišu je izabran sa 1.224 glasova (1,10 procenata) i pridružio se SNS-u u formirajući tesne većine.

⁹⁵ Rokovi za podnošenje i rešavanje prigovora su različiti i kreću se od dva do tri dana; žalbe se moraju podneti u roku od tri dana, i žalbeni organ ima rok od tri dana da doneće odluku o žalbi.

⁹⁶ Izmenama i dopunama Zakona o lokalnim izborima iz 2022. godine odgovornost za rešavanje žalbi u vezi sa lokalnim izborima prenosi se sa Upravnog suda na više sudove koji su nadležni u odgovarajućoj jedinici lokalne samouprave.

⁹⁷ Birači mogu podneti prigovore na odluke o proglašenim listama, imenovanju članova LIK i BO u proširenom sastavu, i prigovore na ukupan izveštaj LIK o rezultatima izbora. Na biračkim mestima, birači mogu da podnesu prigovor samo u slučaju kršenja njihovih biračkih prava. Pravo podnošenja prigovora na nepravilnosti na biračkom mestu imaju samo podnosioci izbornih lista. Političke stranke mogu da podnesu prigovor na odluke o imenovanju članova LIK u proširenom sastavu, dok grupe odbornika mogu da podnesu prigovor na imenovanje članova BO u stalnom sastavu.

zainteresovane strane je u suprotnosti sa obavezama koje propisuje OEBS i međunarodnim standardima.⁹⁸

Da bi se unapredio sistem rešavanja sporova, trebalo bi razmotriti proširenje pravnog statusa kojim bi se omogućilo zainteresovanim stranama, uključujući i domaće posmatrače, da ospore sve odluke, postupke i propuste izbornih komisija, u skladu sa međunarodnim standardima.

Većina LIK su razmatrale prigovore na javnim sednicama. Održavanje javne rasprave je diskreciono pravo sudova, a viši sudovi su do sada rešavali žalbe na sednicama zatvorenim za javnost. Nedostatak transparentnog procesa donošenja odluka je u suprotnosti sa međunarodnim standardima i dobrom praksom, kao i prethodnim preporukama ODIHR-a.⁹⁹ Ustavni sud ima nadležnost kada nadležnost drugog suda nije određena i može da poništi izborne rezultate ukoliko su neregularnosti u značajnoj meri uticale na rezultate. Neki sagovornici MPI ODIHR-a su izjavili da nadležnost suda nije jasna.¹⁰⁰ Štaviše, u zakonu se ne navode osnove za ovakvo poništenje, a sud nije u obavezi da postupa po ubrzanim postupku, što negativno utiče na blagovremeno rešavanje sporova.¹⁰¹ Neki slučajevi sa prethodnih izbora još uvek čekaju odluku Ustavnog suda.¹⁰² Mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su iskazali nepoverenje u nepristrasnost sudskih organa.

Sudovi koji se bave predmetima koji se odnose na izbore trebalo bi da sprovode usmena javna saslušanja, a zakonom bi trebalo definisati jasne nadležnosti i rokove za Ustavni sud u pitanjima povezanim sa izborima.

RIK vodi javni Registr prigovora koji se podnose LIK i sudovima, što doprinosi procesu transparentnosti. Pojedini sagovornici MPI ODIHR-a su prijavili poteškoće prilikom podnošenja prigovora zbog ograničenog radnog vremena LIK ili zbog nedostupnosti članova LIK u prostorijama uprave, dok zakon ne definiše precizno da li se prigovori mogu podneti elektronskim putem.

Pre samog izbornog dana na veb-sajtu RIK-a objavljeno je 180 prigovora, uglavnom u vezi sa proglašenjem izbornih lista. Od toga, u 78 prigovora se navodi da je upotreba imena predsednika Vučića na izbornim listama koalicije koju predvodi SNS nespojiva sa njegovom ustavnom ulogom

---

⁹⁸ Stav 5.10 OEBS-ovog [Dokumenta iz Kopenhagena iz 1990.](#) navodi da svako ima delotvorna sredstva za obeštećenje protiv upravnih odluka, kako bi se garantovalo poštovanje osnovnih prava i obezbedio pravni integritet. Član 2.3(a) ICCPR-a glasi da „svako lice čija su prava ili slobode priznate u ovom dokumentu narušeni ima efikasan pravni lek...“ Smernica II.3.3.3.f [Kodeksa dobre prakse](#) predviđa da „svi kandidati i svi birači registrovani u dатoj izbornoj jedinici moraju imati pravo žalbe“.

⁹⁹ Viši sudovi primenjuju Zakon o parničnom postupku za postupke pokrenute po žalbi. Stav 2 OEBS-ovog [Dokumenta iz Kopenhagena iz 1990.](#) predviđa da se „postupak može voditi samo kao zatvoren u okolnostima koje su propisane zakonom i u skladu sa obavezama prema međunarodnom pravu i međunarodnim obavezama“. Stav 100. Eksplanatornog izveštaja [Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima](#) Venecijanske komisije navodi sledeće: „Žalbeni postupak treba da bude sudske prirode, u smislu da pravo podnositelaca žalbe na postupak u kojem se saslušavaju obe strane treba da bude zaštićeno.“

¹⁰⁰ MPI ODIHR-a obaveštена je da se pripremaju pravne izmene i dopune zakonodavstva kako bi se rešio ovaj problem.

¹⁰¹ Smernice II.3.3.g [Kodeksa dobre prakse u izbornim pitanjima](#) Venecijanske komisije predviđaju da „vremenski rokovi za podnošenje i odlučivanje po žalbama moraju biti kratki (tri do pet dana za svaku u prvom stepenu).“ U stavu 95. Eksplanatornog izveštaja Kodeksa se kaže: „međutim, dozvoljeno je dati malo više vremena Vrhovnom i Ustavnom sudu za njihove odluke“.

¹⁰² Ustavni sud je obavestio MPI ODIHR-a da do danas ima oko 41000 nerešenih predmeta i da se trenutno sastoji od 11 sudija (od 15 predviđenih Ustavom). Oko 15 slučajeva u vezi sa prethodnim izborima, uključujući i žalbe na rezultate još uvek su u proceduri. Sud je obavestio MPI ODIHR-a da ne objavljuje originalne žalbe i da može objaviti samo neke odluke koje je meritorno doneo.

i da predstavlja sukob interesa; svi ovi prigovori su odbijeni kao neosnovani.¹⁰³ Neki prigovori su se odnosili na novousvojene odredbe ZJBS, i neke LIK su dale različita tumačenja ovih odredbi.¹⁰⁴ Preostali prigovori su se uglavnom odnosili na kvotu zastupljenosti polova, navodno falsifikovanje potpisa podrške u dokumentima za podnošenje izbornih lista i davanje statusa nacionalne manjine izbornim listama.¹⁰⁵ Većina predmeta je odbijena kao neosnovana ili se za njih još uvek čeka odluka.¹⁰⁶ Od 29 žalbi višim sudovima, u dvadeset slučajeva su potvrđene odluke LIK, a u dva slučaja odluka je preinačena.¹⁰⁷ Vrhovni javni tužilac je saopštilo da je primio osam prijava u vezi sa kupovinom glasova; neki predmeti u vezi sa prethodnim izborima još uvek su čekali na odluku tokom lokalnih izbora.¹⁰⁸ Neki sagovornici MPI ODIHR-a su izvestili o nedostatku adekvatne istrage od strane policije.

ASK-u se podnose prijave protiv zloupotrebe državnih resursa i funkcija od strane javnih funkcionera i političkih subjekata u okviru izborne kampanje i povrede propisa kojima se reguliše finansiranje kampanja.¹⁰⁹ Iako ASK takođe po službenoj dužnosti može da razmatra ove prijave, mnogi sagovornici MPI ODIHR-a su primetili da ih ASK ne istražuje proaktivno. U okviru ZFPA, rokovi za odlučivanje o prijavama ostaju nejasni.¹¹⁰ ASK može izdati upozorenje i ima ekskluzivno pravo da uputi slučajeve prekršajnom суду. Uprkos prethodnim preporukama ODIHR-a, na neke odluke ASK-a koje se odnose na prijave protiv javnih funkcionera ne može se uložiti žalba jer se usvajaju kao „obaveštenja“, a ne kao administrativne odluke.¹¹¹

---

¹⁰³ Većina ovih prigovora su podneti u skladu sa istim obrascem, što je bio deo kampanje organizacije FERKA (Kampanja za fer izbole), u kojoj su se građani pozivali da podnesu prigovore u vezi sa ovim pitanjem. Većina LIK je istakla da upotreba predsednikovog imena nije u suprotnosti sa odredbama ZLI i ZINP, a da je nadležnost LIK u vezi sa donošenjem odluka o podnošenju i proglašenju izborne liste iscrpljena primenom ZLI i ZINP; LIK su tvrdile da nisu nadležne da odlučuju o usklađenosti pravnih odredbi kojima se uređuju izborne procedure sa Ustavom.

¹⁰⁴ Tvrđilo se da neki kandidati na listama koje su podnete 11. i 12.maja nisu ispunjavali uslove za kandidaturu jer nisu imali stalno prebivalište u odgovarajućoj opštini. LIK na Novom Beogradu odbila je listu “Biramo Novi Beograd”, nakon takvog prigovora, dok je LIK u Somboru dozvolila ispravku nedostataka na listi “Biram Sombor bez nasilja”.

¹⁰⁵ U ovim slučajevima LIK su navele da one ne proveravaju autentičnost potpisa.

¹⁰⁶ Trideset slučajeva je odbačeno iz tehničkih razloga kao što su nepotpunost, neblagovremenost ili podnošenje od strane neovlašćenih osoba. Dvadeset prigovora je usvojeno. U trenutku pisanja ovog izveštaja, četiri slučaja su još uvek bila u toku ili odluke nisu bile objavljene na web-sajtu RIK-a.

¹⁰⁷ Viši sud u Beogradu je poništio odluku LIK Beograd-Vračar kojom je proglašena izborna lista, zbog neispunjavanja uslova koji se tiču zastupljenosti polova i prebivališta. Viši sud u Nišu je poništio odluku LIK Svilajac kojom se odbacuje izborna lista; u svojoj odluci, LIK je naveo da su birači bili dovedeni u zabludu i da su njihovi potpisi podrške prikupljeni greškom. Sud je naveo da objašnjenje LIK nema pravni osnov.

¹⁰⁸ Tri predmeta su odbačena dok su u drugim predmetima tražene dodatne informacije. Javno tužilaštvo je za prethodne izbole imalo 125 prijava; mnogi predmeti su još uvek u proceduri, uključujući predmete koji se odnose na davanje i primanje mita.

¹⁰⁹ ASK razmatra ove slučajeve na zatvorenim sednicama jer prema zakonu nije dužna da organizuje javne sednice. Prema ZFPA, protiv odluke ASK u vezi sa kršenjem propisa kojima se reguliše finansiranje izbornih kampanja mogu se uložiti žalbe Upravnom суду; međutim, суд nema obavezu da po hitnom postupku odlučuje o ovim slučajevima.

¹¹⁰ ASK generalno ima pet dana da doneće odluku o prijavama. ASK po zakonu mora da obavesti političke subjekte protiv kojih se pokreće postupak u roku od 24 sata od dobijanja prijava. Međutim, rok za odlučivanje o prijavama se računa od trenutka kada se učesnici na izborima obaveste o postupku koji se vodi protiv njih. Pored toga, ASK može da traži informacije od državnih organa, banaka, pravnih i fizičkih lica, koji su dužni da u roku od tri dana dostave tražene informacije, što može dodatno produžiti proces.

¹¹¹ Stav 5.10 OEBS-ovog [Dokumenta iz Kopenhagena](#) iz 1990. navodi da „svako ima delotvorna sredstva za obeštećenje protiv administrativnih odluka“, a stav 5.11 navodi da „administrativne odluke (...) treba da budu u potpunosti obrazložene“.

Do samog izbornog dana, ASK je primila 60 prijava, uključujući oko 30 prijava protiv javnih funkcionera zbog navodnih zloupotreba državnih resursa.¹¹² Neke prijave su bile upućene protiv SNS uz argument da je prekršila ZFPA tako što je nudila besplatne pravne usluge ili časove srpskog jezika, donirala invalidska kolica ili koristila državne resurse za promovisanje stranke. ASK je odlučivala o 30 prijava, odbacivši 15 kao neosnovane; 15 prijava je usvojeno. ASK je uputila 14 upozorenja SNS-u, uključujući i upozorenje da uklone objavu na društvenim mrežama u kojoj nude humanitarne aktivnosti kao što su pružanje besplatne pravne pomoći i časovi srpskog jezika, ili distribucija paketa pomoći, i upozorio SNS da ne deli aktivnosti javnih funkcionera na svojim nalozima na društvenim mrežama. Neke od odluka, uključujući i upozorenja za uklanjanje objava, donete su nakon izbora. Uprkos prethodnoj preporuci ODIHR-a, prema ZKP, odluke ASK se objavljuju tek nakon završetka upravnog žalbenog postupka.¹¹³

Zakon bi trebalo izmeniti i dopuniti zahtevom da Agencija za sprečavanje korupcije donosi sve odluke u zvaničnom formatu koji može biti predmet sudske revizije. Pored toga, zakonodavstvo bi trebalo da utvrди rokove za ubrzani postupak za celokupan proces rešavanja sporova koji se odnose na kršenja pravila o finansiranju kampanje, uključujući i sudske rokove.

XIII. POSMATRANJE IZBORA

ZINP predviđa da domaći i međunarodni posmatrači imaju pravo da neometano posmatraju sve faze izbornog procesa.¹¹⁴ OCD koje su zakonski registrovane da obavljaju poslove u vezi sa izborima mogu imenovati posmatrače najkasnije sedam dana pre izbornog dana. Samo jedan domaći posmatrač iz iste organizacije može biti prisutan u izbornoj komisiji ili na biračkom mestu u datom trenutku. Gradske izborne komisije Beograda, Niša i Novog Sada akreditovale, na inkluzivan način, su domaće posmatrače iz Centra za istraživanje, transparentnost i odgovornost (CRTA) i Centra za slobodne izbore i demokratiju (CeSID).¹¹⁵ Međunarodni posmatrači mogu zatražiti akreditaciju najkasnije deset dana pre izbornog dana.¹¹⁶

Nekoliko sagovornika je obavestilo MPI ODIHR-a da postoji atmosfera pritiska i smanjenog prostora za aktivnosti civilnog društva. Nakon izbora u decembru 2023. godine, CRTA je objavila izveštaje koji ukazuju na to da je bilo organizovanih migracija birača tokom izbora za Skupštinu grada Beograda. Nakon objavljivanja ovih izveštaja, državni organi i provladini mediji su optužili organizaciju CRTA za destabilizaciju ustavnog poretku zemlje, zbog čega se javio razlog za zabrinutost u vezi sa mogućnošću domaćih posmatrača da sprovode svoje aktivnosti bez

---

¹¹² ASK je obavestila MPI ODIHR-a da su četiri slučaja odbačena kao neosnovana; u jednom slučaju je izrečena mera protiv jednog javnog funkcionera nakon što je potvrđeno da je zakon prekršen, u drugim postupcima informacije o ishodu mogu postati dostupne javnosti tek nakon obaveštavanja strana u tim postupcima.

¹¹³ Zakon predviđa da je javnosti dostupna samo informacija da je protiv javnog funkcionera pokrenut postupak. ASK tumači ovu odredbu tako da se informacije pružaju samo na zahtev.

¹¹⁴ U ZLI se ne reguliše akreditacija posmatrača ali se kaže „[odredbe] zakona kojim se uređuje izbor narodnih poslanika shodno se primenjuju i na lokalne izbore u pitanjima koja ovim zakonom nisu posebno uređena“. Na osnovu ZINP, RIK je zadužen za akreditovanje posmatrača.

¹¹⁵ Ukupno 1,591 domaći posmatrač bio je akreditovan u Beogradu, 89 u Nišu i 122 u Novom Sadu. CRTA je pratila predizbornu kampanju i pripreme za izbore sa timom od 15 dugoročnih posmatrača i 10 medijskih monitora. Na dan izbora, CRTA je rasporedila posmatrače na 450 biračkih mesta u Beogradu. CeSID je rasporedio posmatrače na 547 biračkih mesta u Beogradu, Nišu i Novom Sadu, i takođe je sproveo paralelno prebrojavanje glasova.

¹¹⁶ Gradske izborne komisije Beograda, Niša i Novog Sada ukupno su izdale 59 akreditacija predstavnicima stranih ambasada i međunarodnih nevladinih organizacija, pored posmatrača MPI ODIHR-a.

zastršivanja.¹¹⁷ Ovo je u suprotnosti sa obavezama koje propisuje OEBS i međunarodnom dobrom praksom.¹¹⁸

Vlasti bi trebalo da osiguraju odgovarajuće uslove za domaće posmatrače kako bi mogli da obavljaju svoje aktivnosti u okruženju bez pritisaka i zastrašivanja, u skladu sa međunarodnim obavezama Srbije.

XIV. IZBORNI DAN

Izborni dan je generalno protekao mirno, ali su na njega negativno uticali problemi sa očuvanjem tajnosti glasanja, brojni proceduralni problemi, tvrdnje o pritiscima i kupovini glasova, kao i izolovani slučajevi nasilja. Medijsko izveštavanje i objave na društvenim mrežama na dan izbora u kojima je iskazano nepoverenje u integritet izbornog procesa, mogli su da imaju uticaja na ukupnu izlaznost birača, koja je iznosila 47,99 procenata.¹¹⁹

Na dan izbora, MPI ODIHR-a posetila je biračka mesta u 76 teritorijalnih jedinica lokalne samouprave. Otvaranje je posmatrano na 45 biračkih mesta, glasanje na 512 biračkih mesta, a prebrojavanje glasova na 46 biračkih mesta. Obrada rezultata je posmatrana u prostorijama 43 LIK. Žene su činile 54 procenata članova biračkih odbora na posmatranim biračkim mestima, a predsedavale su u 45 procenata posmatranih biračkih odbora.

A. OTVARANJE I GLASANJE

Posmatrana biračka mesta su uglavnom otvorena na vreme, a proces otvaranja je pozitivno ocenjen na 41 od 45 posmatranih biračkih mesta. Procedure otvaranja biračkih mesta su uglavnom poštovane, ali posmatrači MPI ODIHR-a su prijavili nekoliko slučajeva proceduralnih grešaka, uključujući pet slučajeva kada predsednik biračkog odbora nije pokazao prisutnima da je glasačka kutija prazna, i deset slučajeva gde glasačka kutija nije bila pravilno zapečaćena.

Posmatrači MPI ODIHR-a su na 7 procenata posmatranih biračkih mesta glasanje ocenili negativno, što je veliki broj i predstavlja razlog za zabrinutost. Glasanje je ocenjeno negativno zbog proceduralnih grešaka i brojnih problemima koji su se ticali tajnosti glasanja. U 12 procenata posmatranih biračkih mesta, uređenjem biračkog mesta nije obezbeđena tajnost glasanja, dok sam izgled i pozicioniranje paravana za glasanje nisu obezbedili tajnost glasanja u 9 odnosno 22 procenta posmatranih biračkih mesta. Osim toga, na 22 procenta posmatranih biračkih mesta, nisu svi birači glasali u tajnosti, a na 6 procenata tajnost glasanja narušena je time što glasački listići nisu bili pravilno presavijeni. Posmatrači MPI ODIHR-a su prijavili sedam slučajeva u kojima su birači fotografisali svoje glasačke listiće.

¹¹⁷ Specijalni izvestioci UN su naročito naglasili svoju „duboku zabrinutost u vezi sa veoma rasprostranjenim diskreditujućim izjavama i kampanjama blaćenja usmerenih protiv izbornih posmatrača koji su izrazili svoju zabrinutost zbog potencijalnih prevara u Srbiji, koje dolaze i od političara najvišeg ranga u zemlji“. Pogledati [Saopštenje](#) koje su 20. februara 2024. godine Vladi Srbije uputili specijalni izvestilac UN o položaju branitelja ljudskih prava, specijalni izvestilac UN o unapređenju i zaštiti prava na slobodu mišljenja i izražavanja i specijalni izvestilac UN o pravima na slobodu mirnog okupljanja i udruživanja. U [izveštaju](#) Evropske komisije za Srbiju za 2023. godinu konstatuju se „verbalni napadi i kampanje blaćenja protiv organizacija civilnog društva“.

¹¹⁸ Stav 8. OEBS-ovog [Dokumenta iz Kopenhagena](#) iz 1990. kaže da „države učesnice smatraju da prisustvo posmatrača, kako stranih tako i domaćih, može da unapredi izborni proces za države u kojima se održavaju izbori“.

¹¹⁹ Na osnovu podataka o izlaznosti koje su objavile LIK, RIK nije objavio ukupne podatke o izlaznosti. Izlaznost je bila 46,12 procenata u Beogradu (pad u odnosu na 58,77 procenata na izborima u decembru 2023. godine), 49,10 procenata u Nišu (58,03 procenata u 2023.) i 49,27 procenata u Novom Sadu (59,76 procenata u 2023.).

Kako bi se osigurala tajnost glasanja, treba unaprediti uređenje biračkih mesta, kao i izgled i pozicioniranje paravana za glasanje.

Posmatrači MPI ODIHR-a su zabeležili nekoliko slučajeva ozbiljnih nepravilnosti, uključujući slučajeve kupovine glasova i pritisaka na birače. Prijavili su prisustvo izbornog materijala ili aktivnosti u neposrednoj blizini 8 biračkih mesta, tenzije ispred 2 biračka mesta i znakove pritiska ili zastrašivanja birača ispred 4 biračka mesta. Posmatrači MPI ODIHRA su zabeležili 6 slučajeva kupovine glasova.¹²⁰ Na 2 procenta posmatranih biračkih mesta, primećen je pokušaj da se utiče na birače za koga da glasaju, a na 2 procenta osobe koje nisu bile članovi biračkih odbora vodile su evidenciju o biračima koji su izašli na izbore.¹²¹

Procedure obeležavanja sprejom prsta birača, koje predstavljaju važnu meru za sprečavanje višestrukog glasanja, nisu uvek poštovane. Na 10 procenata posmatranih biračkih mesta nisu svi birači proveravani na tragove spreja, a na 6 procenata biračkih mesta nisu svi birači bili obeleženi sprejom pre dobijanja glasačkog listića. Na 4 procenata posmatranih biračkih mesta nisu uvek proveravani lični dokumenti birača, a na 2 procenta nisu svi birači potpisali birački spisak. Na 17 procenata posmatranih biračkih mesta jednom ili više birača nije dozvoljeno glasanje jer nisu bili upisani u birački spisak tog biračkog mesta ili nisu mogli da pokažu važeću ličnu kartu.

Na 50 procenata posmatranih biračkih mesta birači nisu uvek dobijali uputstva o načinu glasanja. Dodatni proceduralni prekršaji koje su zabeležili posmatrači MPI ODIHR-a uključuju grupno glasanje (15 procenata) i glasanje u ime drugog lica (1 procenat). Na 18 procenata posmatranih biračkih mesta, glasačke kutije nisu bile pravilno zapečaćene. Posmatrači MPI ODIHR-a su na 1 percentu posmatranih biračkih mesta primetili da je ista osoba pomagala većem broju birača.

Uređenje biračkog mesta nije bilo adekvatno kod 7 procenata posmatranih biračkih mesta i stvaranje gužve je zabeleženo na 3 procenta posmatranih biračkih mesta. Uprkos zakonskom zahtevu za obezbeđivanje pristupačnosti biračkih mesta za birače sa invaliditetom, na 60 procenata biračkih mesta na kojima je glasanje posmatrano nije bilo samostalnog pristupa za glasače sa fizičkim invaliditetom, a u 18 procenata je unutrašnje uređenje biračkog mesta bilo neadekvatno za ove birače.

Trebalo bi dodatno raditi na poboljšanju pristupačnosti biračkih mesta, uključujući omogućavanje biračima sa smanjenom pokretljivošću ili oštećenim vidom da glasaju na posebno opremljenim biračkim mestima namenjenim tim biračima.

Članovi BO u proširenom sastavu su bili prisutni na 99 procenata biračkih mesta. Domaći posmatrači bili su prisutni na 43 procenata posmatranih biračkih mesta u Nišu, Novom Sadu i Beogradu.¹²² Prisustvo neovlašćenih lica je identifikованo na 1 percentu posmatranih biračkih

---

¹²⁰ Posmatrači MPI ODIHR-a zabeležili su indikacije kupovine glasova ispred biračkih mesta u Beogradu (Obrenovac, Palilula, Rakovica), Beočinu i Nišu (Medijana).

¹²¹ Tri dana nakon dana izbora, 16 organizacija civilnog društva podnelo je [zahtev](#) Povereniku za informacije od javnog značaja i zaštitu podataka o ličnosti da pokrene istragu na osnovu „sumnje da su podaci birača iz Jedinstvenog biračkog spiska bili dostupni Srpskoj naprednoj stranci i drugim strankama“. Ovaj zahtev zasnovao se na zapažanjima ovih organizacija o paralelnim biračkim spiskovima sa detaljnim podacima o biračima, kojima su na dan izbora raspolagali aktivisti SNS-a. MPI ODIHR-a je dobila dokaz o takvom paralelnom biračkom spisku sa biračkog mesta u Novom Sadu, koji je sadržao detaljne napomene o biračima, na primer, da li se očekivalo da glasaju pre 12:00 časova, da li su dobili "poklon" ili su bili izrazito protiv SNS-a.

¹²² Domaći posmatrači bili su prisutni na 2 od 23 posmatrana biračka mesta u Nišu, na 4 od 12 posmatranih biračkih mesta u Novom Sadu, i na 93 od 196 posmatranih biračkih mesta u Beogradu. Ukupno, domaći posmatrači su bili prisutni na 20 procenata biračkih mesta koje je posmatrala MPI ODIHR-a.

mesta. Posmatrači MPI ODIHR-a su zabeležili samo jedan slučaj mešanja u rad BO od strane lica koje nije bilo član BO.

Vrhovno javno tužilaštvo je obavestilo MPI ODIHR-a da su podnete krivične prijave nadležnim tužilaštima protiv 15 osoba u vezi sa navodnom kupovinom glasova, zloupotrebom biračkog prava i ometanjem glasanja.¹²³ Koalicija *Biram* podnela je desetak prigovora LIK u Novom Bečeju, navodeći kupovinu glasova i zloupotrebu zahteva za glasanje van biračkog mesta; ti slučajevi su odbačeni iz tehničkih razloga.

Tokom čitavog izbornog dana bilo je brojnih tvrdnji da se „kol-centri“ SNS-a, koji se često nalaze u javnim ustanovama, poput Sportskog centra Banjica u Beogradu-Voždovcu i Novosadskog sajma, koriste za pozivanje građana na glasanje, bilo podsticanjem ili vršenjem pritisaka. Iako korišćenje kol-centara nije protivzakonito, takvim praksama može doći do zastrašivanja birača, što nije u skladu sa međunarodnim obavezama.¹²⁴ Kol-centar na Novosadskom sajmu je fizički oštećen tokom sukoba do kojeg je došlo nakon napada opozicionih aktivista. Fizički obračuni između aktivista suprotstavljenih političkih tabora prijavljeni su i na drugim mestima. Ovi incidenti i navodi o nepravilnostima na biračkim mestima naširoko su izveštavani u medijima naklonjenim opoziciji.

B. ZATVARANJE I PREBROJAVANJE GLASOVA

Veći deo od 46 postupaka prebrojavanja glasova, koje su posmatrali posmatrači MPI ODIHR-a, ocenjen je pozitivno, bez prijavljenih slučajeva tenzije ili problema. Međutim, MPI ODIHR-a je negativno ocenila prebrojavanje glasova na 10 posmatranih biračkih mesta, zbog nepoštovanja propisanih procedura ili zbog proceduralnih grešaka ili propusta, koji su ponekad bili značajni. Četrnaest biračkih odbora nije prebrojalo sve potpise na biračkom spisku pre otvaranja glasačke kutije. Tokom 5 prebrojavanja glasački listići nisu tačno prebrojani, a u jednom prebrojavanju posmatrači MPI ODIHR-a su primetili dokaze o falsifikovanju rezultata. Tokom devet prebrojavanja glasova, nije svima prisutnima bilo omogućeno da jasno vide oznake na svakom glasačkom listiću. Utvrđivanje validnosti glasačkih listića nije bilo u skladu sa zakonom u 3 slučaja, i nije bilo dosledno u 4 slučaja. Osim toga, posmatrači MPI ODIHR-a su prijavili druge značajne proceduralne greške ili propuste tokom devet prebrojavanja. U 10 prebrojavanja, BO je imao problema sa usaglašavanjem rezultata u zapisniku o radu biračkog odbora, 6 zapisnika je bilo unapred potpisano, a u 6 slučajeva nisu svi članovi BO potpisali zapisnik. Jedanaest BO-a nije postavilo kopiju zapisnika na ulaz u biračko mesto, kako je propisano, što je negativno uticalo na transparentnost procesa.

Kako bi se obezbedila dosledna primena procedura na dan izbora, moglo bi se razmotriti uvođenje obavezne standardizovane obuke za sve članove biračkih odbora, kao i za potencijalne članove, uključujući i one iz proširenog sastava.

¹²³ CRTA je podnела osam žalbi u vezi sa navodnom kupovinom glasova u opština Obrenovac, Palilula Zvezdara, Novi Beograd u Beogradu i Vršac, kao i u vezi sa cirkularnim glasanjem u opštini beogradskoj opštini Rakovica. U vreme pisanja ovog izveštaja, svi slučajevi su bili u toku.

¹²⁴ U stavu 19 [Opšteg komentara br. 25](#) Komiteta za ljudska prava UN na član 25 ICCPR navodi se: „lica koja imaju pravo glasa moraju biti slobodna da glasaju za bilo kog kandidata na izborima, za ili protiv bilo kojeg predloga podnetog na referendumu ili plebiscitu, kao i slobodna da podrže ili se suprotstave vlasti, bez neprimerenog uticaja ili prisile bilo koje vrste kojom bi se promenilo ili ograničilo slobodno izražavanje volje birača. Birači treba da budu u mogućnosti da formiraju mišljenja nezavisno, slobodni od nasilja ili pretnjii nasiljem, prisile, podsticaja ili manipulativnog uplitanja bilo koje vrste“. Videti takođe stav 7.7 [Dokumenta iz Kopenhagena](#) OEBS-a iz 1990. godine.

C. OBRADA I OBJAVLJIVANJE REZULTATA

Proces obrade rezultata ocenjen je pozitivno u svim osim u tri izveštaja koje su podneli posmatrači MPI ODIHR-a, od kojih ga je većina opisala kao efikasan i dobro organizovan. Negativne ocene su uglavnom bile rezultat nedostatka transparentnosti zbog uređenja prostorija za obradu rezultata glasanja. U jednoj LIK, posmatračima MPI ODIHR-a nije bilo dozvoljeno da posmatraju sve faze procesa obrade rezultata. U 2 od 43 LIK posećene tokom obrade rezultata, nisu bili prisutni predstavnici opozicije. Domaći posmatrači bili su prisutni u 5 od 42 LIK u kojima je posmatrana obrada rezultata. Posmatrači MPI ODIHR-a izvestili su iz 15 LIK da je jedan ili više zapisnika BO sadržao neslaganja, što je zahtevalo od LIK da isprave ove manje greške. U tri LIK, problema sa IT sistemom su doveli do kašnjenja u procesu obrade rezultata.¹²⁵

U toku izborne noći RIK je počeo sa objavljinjem skeniranih zapisnika o radu biračkih odbora sa pojedinih biračkih mesta oko 20.30, čime je povećana transparentnost procesa. Većina LIK je objavila preliminarne rezultate obrađenih biračkih mesta u roku od 24 sata, na veb-sajtu RIK-a.¹²⁶ Konačne rezultate izbora LIK su objavljinale počevši od 5. juna.¹²⁷

XV. RAZVOJ DOGAĐAJA NAKON ODRŽANIH IZBORA

Nakon zatvaranja biračkih mesta, predsednik Vučić je objavio pobedu koalicije predvođene SNS-om i njihovim partnerima iz redova stranaka Mađarske nacionalne manjine u 85 od 90 izbora. Predsednik je rezultate o izborima objavio iz prostorija SNS-a, čime je dodatno zamagljena granica između države i stranke.

Tri nova politička aktera, *Kreni-Promeni*/Savo Manojlović, Grupa građana/Dr. Dragan Milić i Čuvari Starog grada/Marko Bastać, bili su drugoplasirani, tim redom, u gradu Beogradu, gradu Nišu i na opštini Stari grad u Beogradu.¹²⁸ U gradu Nišu, i beogradskim opštinama Novom Beogradu Starom gradu i Vračaru, SNS je pobedio sa malom razlikom.

Nakon izbora, približno 245 prigovora je podneto LIK širom zemlje. Od toga, oko 130 se odnosilo na poništavanje rezultata sa biračkih mesta, navodeći, između ostalog, kršenje tajnosti glasanja, kupovinu glasova, nakadne ispravke zapisnika ili kršenja izbornih procedura na dan glasanja.¹²⁹ LIK u Novom Sadu je odbila 66 takvih prigovora koje je podnela lista Udruženi za slobodan Novi Sad, uz obrazloženje da navedene nepravilnosti ne predstavljaju osnov za poništavanje rezultata. Nekoliko prigovora kojim se zahtevalo poništavanje izbora u Sjenici zbog navodnog falsifikovanja

---

¹²⁵ LIK iz Bačke Palanke, Beograda (Zemun i Sopot) prijavili su probleme sa IT sistemima.

¹²⁶ Prema Zakonu o lokalnim izborima (ZLI), LIK treba da utvrde preliminarne rezultate za sva obrađena biračka mesta u roku od 24 sata nakon zatvaranja biračkih mesta. Preliminarne rezultate u večernijim satima 2. i 3.juna objavilo je 69 od 90 LIK, dok je 10 LIK objavilo rezultate 4.juna. Preostalih 11 LIK nije objavilo preliminarne rezultate onlajn.

¹²⁷ Od 90 LIK, 58 je objavilo konačne rezultate u roku od 96 sati, koji je propisan Zakonom o lokalnim izborima. Ovaj rok se produžava u slučaju zahteva za ponovno prebrojavanje glasova, prigovora ili poništavanja rezultata na biračkim mestima, koji dovode do ponavljanja izbora.

¹²⁸ Kreni-Promeni je osvojio 122.898 glasova u Beogradu (17,71 procenata), Grupa građana Dr. Milić je osvojila 27.209 glasova u Nišu (20 procenata), dok su Čuvari Starog grada/Marko Bastać osvojili 3.873 glasa u Beogradu, na opštini Stari grad (16,35 procenata).

¹²⁹ Podnosioci lista mogu osporiti rezultate glasanja u roku od 72 sata od zatvaranja biračkog mesta zbog bilo kakvih nepravilnosti, kao i birači kojima je nezakonito uskraćeno pravo glasa ili je njihovo pravo na slobodno i tajno glasanje bilo narušeno. Takođe, birači i podnosioci lista mogu osporiti opšti izveštaj o rezultatima u roku od 72 sata od njegovog objavljinjanja.

glasova i potpisa, takođe su odbijeni kao neosnovani. Ostali prigovori kojima se zahtevalo poništavanje bili su odbačeni iz tehničkih razloga ili zbog nedostatka dokaza.¹³⁰

Pregled izbornog materijala, uključujući glasačke lističe, biračke spiskove i zapisnike o radu BO mogu zatražiti podnosioci lista u roku od 5 dana nakon dana izbora, a pored toga podnositac liste koja je prema preliminarnim rezultatima osvojila više od 2 procenata glasova može zatražiti uzorak zapisnika o radu iz najviše 5 procenata biračkih mesta.¹³¹ Između 4. i 7. juna, u 10 LIK obavljeno je ponovno prebrojavanja glasova za 83 biračka mesta i to je dovelo do manjih promena u rezultatima sa tih biračkih mesta.¹³² Pet LIK je poništilo rezultate glasanja sa 10 biračkih mesta i zakazalo ponovne izbore.¹³³ Sveukupno posmatrano, LIK su se bavile zahtevima za ponovnim prebrojavanjem i poništavanjem rezultata u skladu sa zakonskim odredbama. Ipak, u Beogradu na Vračaru i Novom Beogradu, i u Nišu, gde su rezultati bili veoma tesni, sagovornici iz koalicije *Biram*, tvrdili su da su LIK nezakonito izmenile zapisnike, što je dovelo do gubitka mandata za opoziciju i naknadno do formiranja većine vladajuće koalicije.¹³⁴

Kreni-Promeni podneo je 44 prigovora LIK Novog Beograda tražeći pregled izbornog materijala i dodatne ispravke u zapisnicima o radu. Svi su odbijeni kao neosnovani, uz obrazloženje da su zapisnici provereni prilikom primopredaje izbornog materijala ili da nisu podnete primedbe na odgovarajućim biračkim mestima. Nekoliko prigovora podneto je GIK grada Niša, tražeći ispravke zapisnika nakon pregleda materijala sa biračkih mesta na kojima su važeće glasačke lističe proglašili nevažećim; nakon što je GIK u Nišu odbila te slučajeve, Viši sud u Nišu je poništio njenu odluku sa obrazloženjem da je GIK zanemarila prigovore zbog jednostavnih tehničkih grešaka.

XVI. PREPORUKE

Ove preporuke sadržane su u samom tekstu izveštaja i nude se u cilju daljeg unapređenja sprovođenja izbora u Republici Srbiji i kao podrška naporima da izbori budu u skladu sa obavezama koje propisuje OEBS i drugim međunarodnim obavezama i standardima za demokratske izbore na koje se Srbija obavezala. Ove preporuke treba čitati zajedno sa prethodnim preporukama ODIHR-a koje još uvek nisu rešene.¹³⁵ ODIHR je u potpunosti spreman da pomogne državnim organima

¹³⁰ U jednom prigovoru, koji je bio podnet je LIK u Vršcu, navodilo se da su zaposleni u javnim preduzećima bili izloženi zastrašivanju. Prigovor je odbijen jer navedene nepravilnosti nisu predstavljale osnov za poništavanje rezultata. Viši sud je odbio žalbu na ovu odluku kao nepravovremenu.

¹³¹ Ako je uzorak zatražen za više od 5 procenata biračkih mesta, uzima se za biračka mesta sa najvećim brojem birača upisanih u birački spisak.

¹³² Ponovno prebrojavanje glasova je sprovedeno u Arilju, Bečeju, Beogradu (Stari grad, Vračar, Zvezdara, Novi Beograd), Bujanovcu, Čačku i Vršcu.

¹³³ LIK u Bujanovcu, Ivanjici, Nišu (Crveni krst i Medijana) i Sjenici poništile su rezultate sa 10 biračkih mesta i zakazale ponavljanje izbora za 13, 16 i 26. jun, dok je LIK u Nišu, na opštini Crveni krst opozvao svoju odluku nakon podnetog prigovora. Razlozi za poništavanje bili su nedostatak kontrolnog lista u glasačkoj kutiji, nepotpisan zapisnik o radu biračkog odbora ili potvrda za glasanje van biračkog mesta, omogućavanje glasanja biraču koji nije bio na biračkom spisku, veći broj listića u kutiji nego potpisa na biračkom spisku (zbog toga što je BO greškom ubacio u kutiju glasove sa glasanja van biračkog mesta sa drugog biračkog mesta), ili zbog prekida glasanja koje nije nastavljeno.

¹³⁴ LIK Beograd-Vračar objavio je ispravljene verzije zapisnika o radu sa biračkim mesta 43 i 56, gde su u oba slučaja četiri glasa dodata listi broj 3 (Vračar Vračarcima) bez daljeg objašnjenja.

¹³⁵ Prema stavu 25 Istanbulskog dokumenta OEBS-a iz 1999. godine, države članice OEBS-a obavezale su se „da će blagovremeno razmatrati rezultate procene izbora i preporuke ODIHR-a.“ Razmatranje prethodnih preporuka ODIHR-a ocenjuje se na sledeći način: preporuka 26 iz [završnog izveštaja o predsedničkim i vanrednim parlamentarnim izborima iz 2022.godine](#) u potpunosti je sprovedena. Nema preporuka iz završnog izveštaja za 2022. godinu ili iz [završnog izveštaja o vanrednim parlamentarnim izborima iz 2023. godine](#) da su većinom sprovedene. Preporuke 1, 2, 7, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 20 i 23 iz završnog izveštaja za 2022. godinu i preporuke 2, 3, 10, 13, 18 i 23 iz završnog izveštaja za 2023. godinu su delimično sprovedene. Takođe pogledati i [bazu podataka ODIHR-a o izbornim preporukama](#).

Republike Srbije da dodatno poboljšaju izborni proces i da razmotre preporuke u ovom i prethodnim izveštajima.

A. PRIORITETNE PREPORUKE

1. U skladu sa obavezama koje propisuje OEBS, treba preduzeti mere kojima bi se obezbedila odvojenost države i stranke, kao i nepristrasnost javne uprave tokom kampanje.
2. Kako bi se osigurala pravilna i dosledna primena pravnog okvira, potrebno je uskladiti zakonodavstvo koje se odnosi na izbore, a bilo koje zakonske izmene i dopune treba da budu usvojene dovoljno unapred pre narednih izbora, na inkluzivan i transparentan način. Trebalo bi razmotriti mogućnost objedinjavanja izbornog zakonodavstva.
3. Da bi se poboljšala tačnost biračkog spiska i povećalo poverenje javnosti, vlasti bi trebalo da omoguće potpunu reviziju Jedinstvenog biračkog spiska i registra matičnih knjiga, koju bi sprovodili nezavisni stručnjaci uz učešće relevantnih aktera, uključujući predstavnike relevantnih ministarstava, političkih stranaka i civilnog društva.
4. Da bi se povećalo poverenje javnosti u tačnost biračkih spiskova, Ministarstvo za državnu upravu i lokalnu samoupravu trebalo bi da objavi dovoljno detaljne podatke o biračima upisanim u birački spisak koji bi omogućili suštinsku proveru tačnog broja birača.
5. Vlasti bi trebalo da osude napade na novinare, sprovedu mere za njihovu zaštitu i spreče nesankcionisanje napada pravovremenim i nezavisnim istragama kojima bi se počiniovi priveli pravdi. Dodatne korake treba preduzeti kako bi se medijski radnici zaštitili od zloupotrebe tužbi za klevetu tako što će se neosnovani slučajevi brzo odbacivati, dodeljivati troškovi postupka i odštete, i izricati odvraćajuće kazne onima koji pokreću takve postupke.
6. Kako bi se sprečio neprimereni uticaj na birače, treba uvesti razumna ograničenja troškova kampanje i razmotriti smanjenje gornje granice za donacije pravnih lica.
7. Sudovi koji se bave predmetima koji se odnose na izbore trebalo bi da sprovode usmena javna saslušanja, a zakonom bi trebalo definisati jasne nadležnosti i rokove za Ustavni sud u pitanjima povezanim sa izborima.
8. Da bi se osigurala doslednost u sprovođenju izbora i unapredila profesionalnost izborne administracije, dodatna uputstva o primeni pravila mogla bi biti u nadležnosti jedne institucije.

B. OSTALE PREPORUKE

ISTORIJAT I POLITIČKI KONTEKST

9. Vlasti na svim nivoima trebalo bi da preduzmu sveobuhvatne napore za promovisanje aktivnog učešća žena u javnom i političkom životu. Dodatni mehanizmi i podsticaji trebalo bi da budu uspostavljeni kako bi se političke stranke ohrabrike da promovišu učešće žena u političkom životu, povećaju njihovu vidljivost tokom izbornih kampanja i unaprede njihovu ulogu u politici.

IZBORNA ADMINISTRACIJA

10. Da bi se povećala svest javnosti o pravima birača, izborna administracija treba da razvije i sproveđe sveobuhvatan i ciljano usmeren program edukacije birača o njihovim pravima, koji uključuje i pitanje očuvanja tajnosti glasanja i važnosti ažuriranja podataka o prebivalištu.
11. Da bi se povećala transparentnost aktivnosti LIK, sednice LIK treba da budu javno najavljenе unapred, a svim članovima treba pružiti pravovremene i sveobuhvatne informacije o dnevnom redu za predstojeće sednica, kao i sav relevantni osnovni materijal.

UPISIVANJE BIRAČA U BIRAČKI SPISAK

12. Kako bi se zaštitilo pravo birača na slobodno i tajno glasanje i sprečile zloupotrebe, potrebno je unaprediti zakonske odredbe o glasanju van biračkog mesta, uključujući uvođenje obaveze pribavljanja saglasnosti pri podnošenju zahteva za glasanje van biračkog mesta u ime druge osobe.

PODNOŠENJE I PROGLAŠENJE IZBORNE LISTE

13. Trebalo bi preduzeti mere kako bi se sprečio pritisak na birače, obezbedila zaštita podataka i sprečilo ometanje u prikupljanju potpisa podrške; takve mere mogле bi uključivati korišćenje alata e-uprave za prikupljanje potpisa podrške.

OKRUŽENJE U KOJEM SE ODVIJA KAMPANJA

14. Kako bi se sprečila zloupotreba državnih resursa, mogla bi se razmotriti zabrana najavljivanja i sprovođenja vanrednih programa socijalne zaštite i javnih infrastrukturnih projekata, nakon poziva za izbole.
15. Zakonom bi trebalo jasno definisati pravila za onlajn kampanju, uključujući i onu koju vode javne institucije i zvaničnici. Odgovorna nadležna institucija trebalo bi da bude ovlašćena da prati kampanje kandidata i drugih aktera, sa efikasnim i proporcionalnim mehanizmima za sankcionisanje prekršaja.
16. Kako bi se sprečila zloupotreba javne funkcije i pritisak na zaposlene u javnom sektoru i druge birače, nosioci rukovodećih položaja u javnim institucijama i javnim preduzećima zakonom bi trebalo da budu obavezani da u slučaju kandidature na izborima privremeno podnesu ostavke na svoju funkciju, što bi bilo u skladu sa međunarodnim standardima.
17. Kako bi se omogućilo biračima da donesu informisanu odluku, vlasti bi mogле razmotriti obezbeđivanje javnih štandova ili drugih mesta na kojima izborni učesnici mogu postavljati izborne plakate.

FINANSIRANJE IZBORNE KAMPANJE

18. Da bi se poboljšala transparentnost i dostupnost informacija biračima, period obuhvaćen preliminarnim finansijskim izveštavanjem o kampanji treba produžiti da obuhvati period bliži danu izbora.
19. Radi veće transparentnosti, mogla bi se razmotriti mogućnost da izborni učesnici podnose izveštaje o prihodima i rashodima kampanja svih jedinica lokalne samouprave putem jednog namenski određenog bankovnog računa.

20. Agencija za sprečavanje korupcije trebalo bi da bude zakonski obavezana da proaktivno identificuje kršenja tokom izbornih kampanja, i to u pravovremenom roku.

MEDIJI

21. Nezavisnost i efikasnost Regulatornog tela za elektronske medije treba dodatno unaprediti, uz jasno definisane njegove nadležnosti tokom predizbornih kampanja. Trebalо bi uložiti napore kako bi se poboljšalo poštovanje zakonskih rokova, efikasno rešavale žalbe, obezbedilo efikasno praćenje medijskog sadržaja i očuvala transparentnost u radu ovog tela.
22. Kako bi se podstakla uloga medija kao čuvara javnog interesa, medijske kuće treba da koriste svoju uredničku slobodu i da se uzdrže od korišćenja materijala, koje su proizvele političke stranke, u vestima i informativnim programima.

UČEŠĆE NACIONALNIH MANJINA

23. Treba razmotriti preispitivanje povlašćenih uslova po kojima se proglašava i zastupa lista nacionalne manjine.

REŠAVANJE IZBORNIH SPOROVA

24. Da bi se unapredio sistem rešavanja sporova, trebalo bi razmotriti proširenje pravnog statusa kojim bi se omogućilo zainteresovanim stranama, uključujući i domaće posmatrače, da ospore sve odluke, postupke i propuste izbornih komisija,, u skladu sa međunarodnim standardima..
25. Zakon bi trebalo izmeniti i dopuniti zahtevom da Agencija za sprečavanje korupcije donosi sve odluke u zvaničnom formatu koji može biti predmet sudske revizije. Pored toga, zakonodavstvo bi trebalo da utvrdi rokove za ubrzani postupak za celokupan proces rešavanja sporova koji se odnose na kršenja pravila o finansiranju kampanje, uključujući i sudske rokove.

POSMATRANJE IZBORA

26. Vlasti bi trebalo da osiguraju odgovarajuće uslove za domaće posmatrače kako bi mogli da obavljaju svoje aktivnosti u okruženju bez pritisaka i zastrašivanja, u skladu sa međunarodnim obavezama Srbije.

IZBORNI DAN

27. Kako bi se obezbedila dosledna primena procedura na dan izbora, moglo bi se razmotriti uvođenje obavezne standardizovane obuke za sve članove biračkih odbora, kao i za potencijalne članove, uključujući i one iz proširenog sastava.
28. Kako bi se osigurala tajnost glasanja, treba unaprediti uređenje biračkih mesta, kao i izgled i pozicioniranje paravana za glasanje.
29. Trebalо bi dodatno raditi na poboljšanju pristupačnosti biračkih mesta, uključujući omogućavanje biračima sa smanjenom pokretljivošću ili oštećenim vidom da glasaju na posebno opremljenim biračkim mestima namenjenim tim biračima.

PRILOG I: REZULTATI IZBORA

Broj upisanih birača	4,205,809	%
Broj birača koji su glasali	2,018,355	47,99
Broj važećih glasačkih listića	1,963,848	
Broj nevažećih glasačkih listića	48,787	2.42

I.2 Skupština grada Beograda

Broj birača upisanih u birački spisak	1,602,150
Broj birača koji je izašao na izbore	738,883 (46.12 procenata)
Broj nevažećih glasačkih listića	13,950 (1.90 procenata)
Broj važećih glasačkih listića	720,096 (98.10 procenata)

Redni broj	Naziv izborne liste	Broj glasova	Procenat	Broj mandata
1.	Aleksandar Vučić – Beograd sutra	387,326	52.77	64
2.	Ruska stranka– Srbi i Rusi braća zauvek!	8,509	1.16	1
3.	Grupa građana: “Ćale, ovo je za tebe- Petar Đurić”	5,485	0.75	0
4.	Grupa građana – Za zeleni Beograd – Kad ako ne sad – dr Dejan Žujović	8,485	1.16	0
5.	1 od 5 miliona – Beogradski front – Ritam grada, Dušan Teodosijević gradonačelnik	6,567	0.89	0
6.	Biramo Beograd– Dobrica Veselinović – Miloš Pavlović (Zeleno-Levi Front, Ne davimo Beograd, Narodni pokret Srbije, Demokratska stranka, Eколошки ustank – Cuta, Pokret slobodnih građana, Novo lice Srbije)	89,430	12.18	14
7.	“Mi snaga naroda, prof. dr Branimir Nestorović“	59,805	8.15	10
8.	Narodna lista – Ključ za pobedu (Narodna stranka – Vladimir Gajić, Nova Srbija – Velimir Ilić, Pokret Živim za Srbiju – dr Jovana Stojković)	4,213	0.57	0
9.	Beograd naš grad (Koalicija “Snaga” – Bošnjačka građanska stranka (BGS); Vlaška narodna stranka (VNS); Savez Jugoslovena (SJ); Savez za budućnost i razvoj (SBR); Stranka Crnogoraca (SCG); Građanska stranka Grka Srbije – (GSGS))	2,311	0.31	0
10.	Unija Roma Srbije – Za Beograd	3,325	0.45	0

11.	Beograd je svet(a) – Stranka pravde i pomirenja (SPP)– Usame Zukorlić	974	0.13	0
12	Dr Savo Manojlović – I ja sam Beograd – Kreni-Promeni	129,868	17.69	21
13.	Saša Radulović – Dosta je bilo (DJB) – Rešenje za promenu	6,887	0.94	0
14.	Mi- Glas iz naroda	6,911	0.94	0

I.3 Skupština grada Niša

Broj birača upisanih u birački spisak	226,268
Broj birača koji je izašao na izbore	111,112 (49.10 procenata)
Broj nevažećih glasačkih listića	1,875 (1.69 procenata)
Broj važećih glasačkih listića	109,237 (98.31 procenata)

Redni broj	Naziv izborne liste	Broj glasova	Procenat	Broj mandata
1.	Aleksandar Vučić – Niš sutra	49,230	44.31	30
2.	Biramo Niš – Đorđe Stanković (NPS, DS, ZLF, PSG)	17,914	16.12	10
3.	Ujedinjeni– Nada za Niš – Miodrag Stanković (NDSS, NS, SDS, DJB, DUR)	4,307	3.88	2
4.	Grupa građana “Dr Dragan Milić”	27,211	24.49	16
5.	Ruska stranka– Rusi i Niš u srcu! – Tihomir Perić	1,223	1.10	1
6.	Bojan Avramović – Ne damo Niš	796	0.72	0
7.	Za naš Niš – Petar Bogičević – koalicija Snaga	597	0.54	0
8.	Dr Savo Manojlović– I ja sam Niš– Kreni-promeni	4,371	3.93	2
9.	Ujedinjeni za selo i grad – Budimo na čisto	637	0.57	0
10.	Glas naroda je snaga naroda	712	0.64	0
11.	Niš, naš grad – Branislav Bane Jovanović – Novo lice Srbije – Miloš Parandilović	2,239	2.02	0

I.4 Skupština grada Novog Sada

Broj birača upisanih u birački spisak	339,233
Broj birača koji je izašao na izbore	167,135 (49.27 procenata)
Broj nevažećih glasačkih listića	3,610 (2.16 procenata)
Broj važećih glasačkih listića	163,437 (97.84 procenata)

Redni broj	Naziv izborne liste	Broj glasova	Procenat	Broj mandata
1.	Aleksandar Vučić – Novi Sad sutra	87,791	52.55	45
2.	Savez Vojvođanskih Mađara – dr Baling Pastor	2,062	1.23	1
3.	Ruska stranka– Srbi i Rusi braća zauvek!	1,223	0.73	0
4.	Istina – Adaviera - Ivana Vujasin	1,063	0.64	0
5.	Sasvim druga priča – grad građanima	1,461	0.87	0
6.	Za prave stvari podrži Gari	717	0.43	0
7.	Novi Sad glavni grad Vojvodine – Pokret Autonomija– Aleksandar Odžić	1,386	0.83	0
8.	KRENI PROMENI- dr Savo Manojlović, I ja sam Novi Sad	16,723	10.01	8
9.	Volim Novi Sad (Dveri, NS, Pokret Živim za Srbiju)	1,747	1.05	0
10.	Slovačka demokratska liga – Želimir Privizer	359	0.21	0
11.	Udruženi za slobodan Novi Sad (NDSS, POKS, SSP, NPS, DS, SRCE, PSG, ZLF, Ekološki ustanak – Ćuta, PZP, Bravo, LSV)	40,541	24.27	21
12.	Heroji – Miša Baćulov	6,332	3.79	3
13.	Ćale, ovo je za tebe- Petar Đurić	565	0.34	0
14.	Saša Radulović – Dosta je bilo (DJB) – Rešenje za promenu	1,467	0.88	0

I.5 Ostali gradovi, gradske opštine, i opštine

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Ada	53.15	Aleksandar Vučić – Ada sutra	61.52	Savez vojvođanskih Mađara	32.17
Aleksinac	39.10	Aleksandar Vučić – Aleksinac sutra	60.44	Grupa građana Buđenje	16.04
Alibunar	49.35	Aleksandar Vučić – Alibunar sutra	67.37	Za slobodan Alibunar Stranka slobode i pravde	17.25
Apatin	46.35	Aleksandar Vučić – Apatin sutra	68.71	Perica Popić – Apatine, probudi se	16.10
Arilje	42.03	Aleksandar Vučić – Arilje sutra	50.74	Ujedinjeni za Arilje (DS, NPS, NLS)	22.85
Bač	57,79	Aleksandar Vučić – Bač sutra	58.78	Moj Bač! Sloboda za sve! Vulin Đađe	27.82

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Bačka Palanka	48.79	Aleksandar Vučić – Bačka Palanka sutra	65.56	Ujedinjena opozicija Bačke Palanke Biraj bolje (NPS, SSP, DS, NDSS, ZLF, NLS)	17.26
Bačka Topola	49.72	Savez vojvođanskih Mađara	53.36	Aleksandar Vučić – Bačka Topola sutra	36.76
Bački Petrovac	49.83	Aleksandar Vučić – Bački Petrovac sutra	61.29	BIRAM– Ujedinjena opozicija Bački Petrovac (SSP, NPS, POKS)	26.02
Bećej	51.71	Aleksandar Vučić – Bećej sutra	56.59	Savez vojvođanskih Mađara	23.46
Bela Crkva	51.06	Aleksandar Vučić – Bela Crkva sutra	65.27	Pokret za Belu Crkvu – Sandra Ristić	15.64
Beograd- Barajevo	48.45	Aleksandar Vučić – Barajevo sutra	69.73	BIRAMO Barajevo – Bogdan Marinković (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	19.07
Beograd- Čukarica	45.30	Aleksandar Vučić – Čukarica sutra	54.47	BIRAMO Čukaricu – Stevan Banjac (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	31.91
Beograd-Grocka	42.58	Aleksandar Vučić – Grocka sutra	69.51	BIRAM Grocka – Nemanja Todorović (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS))	13.66
Beograd- Lazarevac	59.18	Aleksandar Vučić – Lazarevac sutra	56.34	KRENI PROMENI dr Savo Manojlović – I ja sam Lazarevac	14.63
Beograd- Mladenovac	52.53	Aleksandar Vučić – Mladenovac sutra	62.78	Dogovor za Mladenovac (Inicijativa Zeleni presek, Eko tim Mladenovac, Savez za preporod Mladenovca, Inicijativa Mladenovac Naša stvar, Udruženje građana Romano glaso)	13.02
Beograd – Novi Beograd	47.52	Aleksandar Vučić – Novi Beograd sutra	46.48	KRENI PROMENI dr Savo Manojlović – I ja sam Novi Beograd	26.37
Beograd- Obrenovac	49.92	Aleksandar Vučić – Obrenovac sutra	66.40	Grupa građana Za naš Obrenovac – Srce otpora, glas promene – Đorđe Janjić	16.18
Beograd-Palilula	40.83	Aleksandar Vučić – Palilula sutra	57.54	Biramo Palilulu	23.86

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Beograd-Rakovica	45.51	Aleksandar Vučić – Rakovica sutra	55.35	Biramo Rakovicu – Dušan Pavlović (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	27.64
Beograd-Savski venac	44.39	Aleksandar Vučić – Savski venac sutra	44.23	Biramo Savski Venac – prof. dr Snežana Rakić (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	41.17
Beograd-Sopot	49.55	Aleksandar Vučić – Sopot sutra	65.29	Zajedno za naš Sopot	27.83
Beograd-Stari grad	44.28	BIRAMO Stari grad – Radomir Lazović (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	37.01	Aleksandar Vučić – Stari grad sutra	34.79
Beograd-Surčin	51.67	Aleksandar Vučić – Surčin sutra	71.66	BIRAMO Surčin – Vojislav Janošević (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	14.09
Beograd-Voždovac	45.85	Aleksandar Vučić – Voždovac sutra	53.94	KRENI PROMENI dr Savo Manojlović – I ja sam Voždovac	22.28
Beograd-Vračar	47.10	BIRAMO Vračar – Miloš Pavlović (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	41.52	Aleksandar Vučić – Vračar sutra	38.16
Beograd-Zemun	45.82	Aleksandar Vučić – Zemun sutra	55.70	KRENI PROMENI dr Savo Manojlović – I ja sam Zemun – I ja sam Batajnica – Milan Ljutovac	21.88
Beograd-Zvezdara	43.13	Aleksandar Vučić – Zvezdara sutra	48.81	BIRAMO Zvezdaru – Marina Mijatović (ZLF, Ne davimo Beograd, NPS, DS, Ekološki ustanak – Ćuta, PSG, NLS)	29.15
Beočin	60.19	Aleksandar Vučić – Beočin sutra	81.30	Beočin protiv nasilja – Biram borbu Miroslav Aleksić	10.42
Boljevac	60.78	Aleksandar Vučić – Boljevac sutra	76.07	Alternativa za Boljevac – Boljevac ima bolje	11.74
Bosilegrad	68.19	Aleksandar Vučić – Bosilegrad sutra	92.63	Možemo i mi	3.35

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Bujanovac	43.70	Front za promene – Driton Rexhepi	18.56	Aleksandar Vučić – Bujanovac sutra	17.48
Čačak	47.99	Aleksandar Vučić – Čačak sutra	50.25	Ivan V. Ćalović Istina i čast	15.05
Čajetina	65.28	Milan Stamatović – Zdrava Srbija	55.99	Grupa građana – Naši ljudi za naše mesto – Marko Pantović	24.12
Čoka	54.77	Aleksandar Vučić – Čoka sutra	55.67	Savez vojvođanskih Mađara	32.97
Gornji Milanovac	50.52	Aleksandar Vučić – Gornji Milanovac sutra	49.81	UZINAT – Ne izdajemo lokal – dr Tatjana Milošević	21.22
Jagodina	46.35	Dragan Marković Palma – Jedinstvena Srbija – Ivica Dačić – SPS Za domaćinsku Jagodinu	58.64	Aleksandar Vučić – Jagodina sutra	26.23
Indija	54.37	Aleksandar Vučić – Indija sutra	56.46	Grupa građana – Strahinja Jovanović – Da, može bolje	25.24
Irig	51.38	Aleksandar Vučić – Irig sutra	78.51	Za našu najlepšu opštinu!...	12.64
Ivanjica	43.62	Aleksandar Vučić – Ivanjica sutra	54.40	Biram borbu za Ivanjicu – Miroslav Miki Aleksić – Narodni pokret Srbije	22.06
Kanjiža	47.60	Savez vojvođanskih Mađara	63.98	Aleksandar Vučić – Kanjiža sutra	28.20
Kikinda	50.03	Aleksandar Vučić – Kikinda sutra	66.13	Koalicija Izaberi promenu – Ujedinjena opozicija Kikinda – Mirko Šoć	14.45
Kovačica	47.08	Aleksandar Vučić – Kovačica sutra	65.63	Ujedinjena opozicija opštine Kovačica – Biram borbu (DS, LSV, NPS)	27.33
Kovin	48.54	Aleksandar Vučić – Kovin sutra	71.24	Pokreni se za Kovin – Srđan Vukša	17.92
Mali Idoš	60.12	Aleksandar Vučić – Mali Idoš sutra	50.97	Savez vojvođanskih Mađara	41.93
Niš-Crveni Krst	47.34	Aleksandar Vučić – Crveni Krst sutra	54.64	Grupa građana dr Dragan Milić	14.58
Niš-Medijana	51.59	Aleksandar Vučić – Medijana sutra	38.42	Group of citizens dr Dragan Milić	27.77
Niš-Niška Banja	53.63	Aleksandar Vučić – Niška Banja sutra	61.19	Group of citizens dr Dragan Milić	19.61
Niš-Palilula	46.21	Aleksandar Vučić – Palilula sutra	47.60	Group of citizens dr Dragan Milić	23.45

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Niš-Pantelej	48.27	Aleksandar Vučić – Pantelej sutra	46.83	Group of citizens dr Dragan Milić	22.51
Nova Crnja	62.83	Aleksandar Vučić – Nova Crnja sutra	73.66	Grupa građana – Da se zna red	12.75
Nova Varoš	60.81	Aleksandar Vučić – Nova Varoš sutra	50.08	Složno za Novu Varoš (DS, Dveri, NDSS, POKS)	19.74
Novi Bečeј	53.39	Aleksandar Vučić – Novi Bečeј sutra	52.96	Aleksandar Vulin – Pokret socijalista – PS – Ivica Milankov	18.37
Novi Kneževac	55.04	Aleksandar Vučić – Novi Kneževac sutra	57.17	Savez vojvođanskih Mađara	29.59
Odžaci	47.85	Aleksandar Vučić – Odžaci sutra	80.87	Odžaci protiv nasilja – dr vet. med. Milovan Stanković – Vesna Rogač	13.15
Opovo	51.70	Aleksandar Vučić – Opovo sutra	86.03	Ruska stranka – Srbi I Rusi braća zauvek!	8.01
Pančevo	48.14	Aleksandar Vučić – Pančevo sutra	64.95	Pančevo protiv nasilja – BIRAM (NPS, DS, ZLF, LSV, PSG)	15.50
Pećinci	78.24	Aleksandar Vučić – Pećinci sutra	82.36	Pećinci protiv nasilja	7.65
Plandište	53.40	Aleksandar Vučić – Plandište sutra	61.10	Advokat Lukić Danilo – Do pobeđe za bolju opštinu Plandište	19.77
Požarevac	46.71	Aleksandar Vučić – Požarevac sutra	64.31	BIRAM BORBU – Požarevac (NPS, DS, NS)	11.68
Požarevac- Kostolac	54.60	Aleksandar Vučić – Kostolac sutra	58.47	Kostolcu i našim selima pripada više	8.92
Preševo	34.31	Party for Democratic Action – Ardit Sinani	27.30	Demokratska partija Albanaca – Dr. Ragmi Mustafa	21.76
Raška	58.89	Aleksandar Vučić – Raška sutra	72.54	Grupa građana Raška Raščanima Bojan Radulović	17.37
Ruma	51.73	Aleksandar Vučić – Ruma sutra	70.55	Ruma protiv nasilja	13.22
Senta	43.43	Savez vojvođanskih Mađara	44.11	Aleksandar Vučić – Senta sutra	29.89
Šid	51.82	Aleksandar Vučić – Šid sutra	72.40	Ujedinjena opozicija – Glasaj za promene (NDSS, SSP, Dveri)	23.87
Sjenica	48.83	Amanet muftijin, predsednik Munib – Usame Zukorlić	21.29	SDA Sandžak – dr Sulejman Ugljanin	20.05

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Sombor	43.81	Aleksandar Vučić – Sombor sutra	66.68	Biram Sombor bez nasilja	18.76
Srbobran	60.37	Aleksandar Vučić – Srbobran sutra	64.46	Grupa građana – Oslobodimo Srbobran	15.12
Sremska Mitrovica	50.33	Aleksandar Vučić – Sremska Mitrovica sutra	60.22	Grupa građana – Grad za sve nas	21.09
Sremski Karlovci	49.69	Aleksandar Vučić – Sremski Karlovci sutra	50.46	Grupa građana – Karlovačka lista – dr Ivan Stijepović	27.16
Stara Pazova	46.65	Aleksandar Vučić – Stara Pazova sutra	64.20	Moguće je (SRCE, ZLF, NDSS, NPS, Izbor na našu opštinu – Milan Turanjanin, NLS, Ekološki ustanak – Ćuta)	11.57
Subotica	41.83	Aleksandar Vučić – Subotica sutra	49.36	Savez vojvođanskih Mađara	26.26
Surdulica	67.55	Aleksandar Vučić – Surdulica sutra	86.00	Udružena opozicija – Možemo i moramo bolje – Za spas Surdulice	6.52
Svilajnac	43.42	Aleksandar Vučić – Svilajnac sutra	76.53	dr Tatjana Toskić Lalović – Za bolji Svilajnac	12.82
Svrljig	63.06	Znamo se – Milija Miletić	42.28	Aleksandar Vučić – Svrljig sutra	34.57
Temerin	48.68	Aleksandar Vučić – Temerin sutra	59.80	Ujedinjena opozicija za Temerin – dr Tanja Radovanović (DS, NLS, NDSS, POKS)	17.05
Titel	57.67	Aleksandar Vučić – Titel sutra	72.68	“Za naša sela”	11.45
Tutin	44.04	SDA Sandžak – dr Sulejman Ugljanin	45.48	Amanet muftinij za ponosni Tutin – Usame Zukorlić	15.74
Užice	49.09	Aleksandar Vučić – Užice sutra	45.50	Da Užice ima budućnost	14.57
Valjevo	50.61	Aleksandar Vučić – Valjevo sutra	55.32	Svanuće – Ujedinjeno Valjevo može	32.83
Vrbas	54.77	Aleksandar Vučić – Vrbas sutra	61.69	Grupa građana “Oslobodimo Vrbas danas”	26.80
Vrnjačka Banja	57.22	Aleksandar Vučić – Vrnjačka Banja sutra	72.35	I ja sam Vrnjačka Banja – BIRAM BORBU – Radosav Pejović	17.12
Vršac	46.43	Aleksandar Vučić – Vršac sutra	66.86	Vršac zaslužuje bolje	26.61
Žabljak	57.84	Aleksandar Vučić – Žabljak sutra	81.48	Ujedinjena opozicija Žablja – BIRAM BORBU	11.14

Grad/ opština	Izlaznost (procenat)	Prvoplasirana lista	Procenat glasova	Drugoplasirana lista	Procenat glasova
Žitište	55.01	Aleksandar Vučić – Žitište sutra	64.68	Ujedinjeni za opštinu Žitište	18.60
Zrenjanin	47.01	Aleksandar Vučić – Zrenjanin sutra	57.98	I voda i sloboda – Nada – Ujedinjena opozicija Zrenjanina	17.15

Izvor: Odluke LIK i zapisnici o radu biračkih odbora, kao što je objavljeno na veb-sajtu [RIK-a](#)

PRILOG II: SPISAK POSMATRAČA ODIHR POSMATRAČKE MISIJE

Kratkoročni posmatrači MPI ODIHR-a

Amadeus Nikolaus Faltheiner	Austrija
Elshan Asgarov	Azerbejdžan
Yegana Hajiyeva	Azerbejdžan
Sanja Sekulic	Bosna i Hercegovina
Jari Huuhtanen	Finska
Elina Niinimäki	Finska
Ville Nurmi	Finska
Noora Simola	Finska
Robin Alex Brunet	Francuska
Marie D'Arenberg	Francuska
Laura Gallet	Francuska
Vincent Godbillon	Francuska
Mathilde Henry	Francuska
Nadia Jurzac	Francuska
Bertrand Remy	Francuska
Thierry Tardy	Francuska
Pascale Trimbach	Francuska
Benedicte Williams	Francuska
Miriam Beringmeier	Nemačka
Christiane Buck	Nemačka
Anita Deppe	Nemačka
Frank Fischer	Nemačka
Viktor Fleisch	Nemačka
Alice Halsdorfer	Nemačka
Reinhard Hesse	Nemačka
Rainer Höchst	Nemačka
Jutta Krause	Nemačka
Josef Lehleiter	Nemačka
Daphné Lucas	Nemačka

Sebastian Niessen	Nemačka
Reinhold Osterhus	Nemačka
Karl Pammer	Nemačka
Hans-Heinrich Rieser	Nemačka
Andrea Schmelz Prof Dr	Nemačka
Marlies Temme	Nemačka
Peter Vogl	Nemačka
Jürgen Wayand	Nemačka
Joachim Wenz	Nemačka
Juergen Wintermeier	Nemačka
Fergus Gleeson	Irska
Brian Macmahon	Irska
Klair O'Brien	Irska
Robert Adams	Italija
Sara Formisano	Italija
Fabio Ratto Trabucco	Italija
Chiara Steindler	Italija
Natasja Nikolic	Holandija
Tanja Van De Linde	Holandija
Bennie Vriesema	Holandija
Servatius Wiemers	Holandija
Kjire Delov	Severna Makedonija
Rolf Christian Ranheim	Norveška
Trude Remme	Norveška
Linda Sabina Helen Lindblad	Švedska
Mårten Löfberg	Švedska
Per Erik Martin Norbergh	Švedska
Claes Herman Enzio Pile	Švedska
Victor Giovanni Rojas Camargo	Švedska
Manne Olof Oscar Wängborg	Švedska
Michele Calastri	Švajcarska
Thomas Holzer	Švajcarska

Anita Streule	Švajcarska
Jeanne Vu Van	Švajcarska
Fiona Anderson	Ujedinjeno Kraljevstvo
Sophie Donszelmann	Ujedinjeno Kraljevstvo
Dally Hakem	Ujedinjeno Kraljevstvo
Cristina Teodora Hurduala	Ujedinjeno Kraljevstvo
Maximilian James	Ujedinjeno Kraljevstvo
Alice Mazzola	Ujedinjeno Kraljevstvo
Anthony Barilla	SAD
Matthew Becker	SAD
Eugene Belousof	SAD
Carol Bender	SAD
Carl Bevelhymer	SAD
Zsofia Budai	SAD
Suanne Buggy	SAD
Brian Burke	SAD
Margaret (Peg) Clement	SAD
David Cook	SAD
Elijah Herrman	SAD
Gregoire Houel	SAD
Adaure Iwuh	SAD
Haley Klausmeyer	SAD
Helen Kornblum	SAD
Nicholas La Strada	SAD
Arthur Piszcztowski	SAD
Ginette Prophete	SAD
Callie Starn	SAD
Cara Stern	SAD
Annee Tara	SAD
Wilson Von Kessler	SAD
Carol Wahl	SAD

Dugoročni posmatrači MPI ODIHR-a

Iryna Shuliankova	Belorusija
Adnan Habul	Bosna i Hercegovina
Dita Bicanovska	Češka Republika
Alexandre Benz	Francuska
Véronique Lasserre-Fy	Francuska
Rodolphe Oberle	Francuska
Jana Bürgers	Nemačka
Christian Konrad	Nemačka
Liudmila Blinova	Litvanija
Munkhnaran Bayarlkhagva	Mongolija
Catharina Appel	Holandija
Camilla Michalsen	Norveška
Mario Barfus	Švajcarska
Akinola Akinsanya	Ujedinjeno Kraljevstvo
Paul Wesson	Ujedinjeno Kraljevstvo
Michael Eldred	SAD
Katherine Long	SAD
Mitchell Polman	SAD

Glavni tim MPI ODIHR-a

Ambassador Lamberto Zannier	Italija	Šef misije
Mariam Tabatadze	Gruzija	
Kerstin Dokter	Nemačka	
Stefan Krause	Nemačka	
Elissavet Karagiannidou	Grčka	
Laszlo Belagyi	Mađarska	
Giuseppe Milazzo	Italija	
Ahmad Rasuli	Kirgistan	
Nadine Haas	Luksemburg	

Glavni tim MPI ODIHR-a

Max Bader	Holandija
Pawel Jurczak	Poljska
Firuza Garibshoeva	Tadžikistan

O ODIHR-U

Kancelarija za demokratske institucije i ljudska prava (ODIHR) je glavno OEBS-ovo telo koje pomaže zemljama učesnicama “u osiguranju potpunog poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda, vladavine prava i promovisanju principa demokratije i (...) izgradnji, jačanju i zaštititi demokratskih institucija, kao i promovisanju tolerancije u čitavom društvu” (Dokument sa Helsinškog samita iz 1992. godine). To je poznatije pod nazivom ljudska dimenzija OEBS-a.

ODIHR, sa sedištem u Varšavi (u Poljskoj), je osnovan kao Kancelarija za slobodne izbore 1990. godine na Pariskom samitu te je započeo s aktivnostima u maju 1991. godine. Godinu dana kasnije naziv kancelarije se promenio kako bi isti odražavao prošireni mandat koji obuhvata ljudska prava i demokratizaciju. Danas kancelarija zaposljava više od 150 ljudi.

ODIHR je vodeća organizacija u Evropi koja se bavi **posmatranjem izbora**. Svake godine ODIHR koordinira i organizuje slanje na hiljade posmatrača koji procenjuju sprovode li se izbori na teritorijama zemalja učesnica OEBS-a u skladu s obavezama OEBS-a, drugim međunarodnim standardima za demokratske izbore i nacionalnim zakonodavstvima. Jedinstvena metodologija koju primenjuje, omogućava mu detaljan uvid u celokupan izborni proces. ODIHR pomaže zemljama učesnicama u unapređivanju njihovih izbornih zakona kroz razne projekte pomoći.

Aktivnosti Kancelarije u vezi sa **demokratizacijom** obuhvataju: vladavinu prava, zakonodavnu podršku, demokratsko upravljanje, migraciju i slobodu kretanja te rodnu ravnopravnost. ODIHR svake godine sprovodi niz usmerenih programa pomoći za razvijanje demokratskih struktura.

ODIHR takođe pomaže zemljama učesnicama u ispunjavanju njihovih obaveza u promovisanju i **zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda** u skladu s obavezama OEBS-a o ljudskoj dimenziji. To se ostvaruje kroz rad sa nizom različitih partnera kako bi se omogućila saradnja, izgradnja kapaciteta i obezbedila stručna pomoć u tematskim oblastima, uključujući područje ljudskih prava u borbi protiv terorizma, većoj zaštiti ljudskih prava osoba koje su žrtve trgovine s ljudima, u obrazovanju i obučavanju iz oblasti ljudskih prava, njihovim praćenjem i izveštavanjem, te ljudskim pravima i bezbednosti žena.

Na području **tolerancije i nediskriminacije** ODIHR daje podršku zemljama učesnicama u pružanju snažnije reakcije na zločine iz mržnje i sukobe zasnovane na rasizmu, ksenofobiji, antisemitizmu i drugim oblicima netolerancije. Aktivnosti ODIHR-a u vezi sa tolerancijom i nediskriminacijom usredosređene su na sledeća područja: zakone, obučavanje za sprovođenje zakona, monitoring, izveštavanje i praćenje reakcija na zločine i sukobe motivisane mržnjom, kao i na obrazovne aktivnosti u cilju promovisanja tolerancije, poštovanja i uzajamnog razumevanja.

ODIHR pruža savete zemljama učesnicama vezano uz njihove politike delovanja u odnosu na **Rome i Sinte**. Promoviše izgradnju kapaciteta i povezivanje zajednica Roma i Sinta i podstiče učešće predstavnika Roma i Sinta u telima koja donose odluke o politikama delovanja.

Sve aktivnosti ODIHR-a sprovode se uz snažnu koordinaciju i saradnju sa zemljama učesnicama OEBS-a, institucijama OEBS-a i operativnim predstavništvima na terenu, kao i drugim međunarodnim organizacijama.

Više informacija dostupno je na internet stranici ODIHR-a (www.osce.org/odihr).